

สารคดีบันทึก

เรื่อง : คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลาคม

ภาพ : ฝ่ายภาพ "สารคดี"

๒๐ ปี ๖ ตุลาคม

ประชาธรรม รำลึก

“เช้าวันที่ ๖ ตุลาคม เมื่อ ๒๐ ปีก่อน สนามฟุตบอลแห่งนี้ดังกัมปนาทเสียดแทงใจด้วยเสียงระเบิดและเสียงปืน วันนี้เสียงกังสดาลจะดังกังวานแทนที่ เพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งสันติธรรมที่จักต้องมีชัยชนะเหนือการประหัตประหาร”

.....
พิธีกรรมรำลึก ๖ ตุลา ๑๙ ซึ่งมิใช่ ณ สนามฟุตบอล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในเช้าวันอาทิตย์ที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๓๙ เริ่มต้นด้วยการตักบาตรในยามรุ่งอรุณ อุทิศส่วนกุศลแก่ผู้วายชนม์ จากนั้นจึงร่วมพิธีสวดพระพุทธรูป ทอดผ้าบังสุกุล และฟังคำกล่าวรำลึกอาลัยวีรชน ๖ ตุลา

สถูป ณ หัวสนามฟุตบอล คือศูนย์กลางของพิธีวางพวงมาลาและดอกไม้รำลึกถึงผู้เสียชีวิต พอถึงเวลาสาย ๆ ทุกคนก็ประสานใจเป็นดวงเดียว ร่วมขบวนธรรมรำลึก น้อมใจสงบนิ่งขณะเดินอุดรราษฎร์รอบสนาม รำลึกถึงความรุนแรง ณ สถานที่แห่งนั้น ซึ่งจบลงด้วยความสูญเสียของสังคมไทยโดยรวม ผู้ร่วมขบวนธรรมรำลึกตั้งจิตปรารถนาให้สันติธรรมเข้าแทนที่จิตใจที่คับแคบ ให้ความรักจะมีชัยชนะเหนือความเกลียดชัง และชีวิตจงได้รับการเคารพ

เชิดชูเหนือความตาย

เวลาก่อนเที่ยง เป็นพิธีกรวดน้ำพร้อมกันนั้นยังได้รดน้ำพันธูกล้าไม้ที่เปรียบประดุจหน่ออ่อนแห่งอุดมคติและความใฝ่ฝัน เพื่อผู้ร่วมงานจะได้นำกลับไปปลูกที่บ้านตน ทุกครั้งที่รดน้ำให้แก่ไม้เหล่านี้ จะได้รำลึกว่าเรามีพันธะที่จะต้องบำรุงเลี้ยงอุดมคติความใฝ่ฝันของหนุ่มสาวผู้จากไปในวันนั้นให้ยั่งยืน

ช่วงคอนหนึ่งของงาน พระภิกษุผู้ประกอบพิธีได้กล่าวถึงสาระของการมาร่วมรำลึกเหตุการณ์นี้ว่า

“เราทั้งหลายได้มาประชุมพร้อมกันในที่นี้ เพื่อระลึกถึงญาติมิตรและผู้เป็นที่รัก ซึ่งได้จากไปท่ามกลางความอาลัยของเราทุกคน ณ สถานที่แห่งนี้ เมื่อ ๒๐ ปีที่แล้ว บุคคลเหล่านั้นได้พร้อมใจกันมาชุมนุมด้วยหัวใจใฝ่หาความยุติธรรม ด้วยเชื่อมั่นในสิทธิเสรี และพร้อมจะพลีตนเพื่อสังคมอุดมคติ ณ เวลานี้ ณ สถานที่แห่งนี้ เมื่อ ๒๐ ปีที่แล้ว ความโกรธเกลียดและความหลงได้ชักนำคนไทยให้ประหัตประหารเพื่อนร่วมชาติอย่างน่าสลดใจ ญาติมิตรของเราได้จากไปก่อนวัยอันควร แต่ชีวิตและความใฝ่ฝันของเขาเหล่านั้นยังประทับอยู่ในความทรงจำของเราทุกคน

“เรามาร่วมพร้อมกันในที่นี้ ไม่ใช่เพียงเพื่ออุทิศบุญกุศลให้พวกเขาเท่านั้น หากยังเพื่อย้ำเตือนสังคมไทยให้รำลึกถึงบุคคลเหล่านั้น อย่างควรแก่ฐานะที่เขาพึงได้รับ เพราะการระลึกนึกถึงบุคคลที่ได้ทำความดีไว้ ย่อมเป็นมงคลและนำความสุขมาให้ พร้อมกันนั้นยังเป็นโอกาสอันควรแก่การตระหนักถึงความผิดพลาดอันร้ายแรงที่บังเกิดขึ้น สังคมไทยจะเติบโตใหญ่และก้าวไปข้างหน้าด้วยความมั่นใจหาได้ไม่ หากหลงลืมบุคคลผู้ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นตัวแทนแห่งความหวังและอุดมคติที่โดดเด่นในแต่ละยุค

“ขอให้พิธีกรรมรำลึกในวันนี้ช่วยประสานดวงใจของเราทุกคนให้เป็นหนึ่ง

เดียว เพื่อร่วมกันจรรโลงอุดมคติและความใฝ่ฝันซึ่งเคยบรรเจิด ณ สถานที่แห่งนี้เมื่อ ๒๐ ปีก่อน ไม่ให้ดับสูญไป

“ชีวิตนั้นตายได้ แต่อุดมคติและความใฝ่ฝันพึงคงอยู่ ขอให้อุดมคติและความใฝ่ฝันทั้งปวงจงปลุกพลังแห่งความรู้และความรักขึ้นมา เพราะความรู้และความรักนี้เอง ที่จะสามารถเอาชนะความโกรธเกลียด ความหลง และความเลวร้ายทั้งหมดที่นำความตายมาสู่บุคคลที่เรารัก” □

ความทรงจำ กับ ประวัติศาสตร์บาดแผล กรณีการปราบปรามนองเลือด ๖ ตุลา ๑๙๗๖

The Traumatic Past

Story by **Thongchai Winichakul**

“...the ugliest Wednesday morning was beyond our anticipation that any human could do. Our morals kept our imagination in check. But reality was never kind. It remains incomprehensible to many minds.” Perhaps even that of the author himself. The passage is from ‘REMEMBERING/SILENCING THE TRAUMATIC PAST: THE AMBIVALENCE NARRATIVES OF THE OCTOBER 1976 MASSACRE IN BANGKOK’, a paper by Thongchai Winichakul, a young Thai Professor at the University of Wisconsin-Madison.

As a history scholar and a former student leader, Thongchai confesses that he had a hard time writing this paper. The introductory part of his paper clearly explains why. “Like many other traumatic and ugly incidents, the October 1976 massacre exposes the failure of history, at least until now, to be honest with the past. It stands outside the limits within which history can boast of its noble mission. It locates in the domain of reluctance and silence of Thai history, taunting all the episodes of the honorable national memory.... as a student leader who witnessed the killing, who was arrested on that Wednesday morning and imprisoned for two years. For this reason, I am indeed in the least appropriate position to write about it since I was part of the history; yet I am trying to be a historian of it. In spite of that, it needs to be written about much more for all sides. Like most who involved, I pledge no impartiality in discussion the matters of this remembering/silencing of the traumatic past. Indeed this paper is as much a scholarly research as a commemorative writing from recollections, personal knowledge and contacts, and my own reflection.”

ความเป็นจริงไม่เคยปราณีใคร จนกระทั่งบัดนี้ เหตุการณ์ในเช้าวันพุธที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ยังเป็นเรื่องยากเกินเข้าใจในมโนธรรมของหลาย ๆ คน

ใครบอกว่าภารกิจของความรู้อันประวัติศาสตร์คือการกอบกู้หรือฟื้นอดีต คือการบันทึกอดีตที่เป็นความจริงทั้งหมด ? ถ้าเช่นนั้น ประวัติศาสตร์มีนัยยะทำอะไรได้บ้างกับอดีตที่เป็นบาดแผลฝังลึกในจิตวิญญาณของคนทั้งรุ่นและของชาติ ?

๒๐ ปีที่ผ่านมา การพูดถึง ๖ ตุลา ๑๙๗๖ ปรากฏเป็นพัก ๆ อย่างกระต่อนกระแต่น ไม่สามารถพูดถึงข้อเท็จจริงได้กระจ่าง ไม่สามารถวิเคราะห์ตีความให้ความหมายได้ลึกซึ้งตรงไปตรงมา ทำได้เพียงบ้ายเบี่ยงเลียงไปมา หรือเตือนความทรงจำกัน ใครสงสัยใคร่ได้สวนความจริงเรื่อง ๖ ตุลา มักจะถูกตัดบทหรือคำหิวว่า เป็นการฟื้นฟูหาคะเจ็บหรือกวนน้ำให้ขุ่น ข้อเขียนของอาจารย์ป่วย อังภาภรณ์ ในต่างประเทศ กลับตรงไปตรงมาที่สุด จนเรามักอาศัยเป็นช่องทางที่จะพูดถึง ๖ ตุลาได้อย่างสะดวก มากกว่าจะศึกษาได้สวนกันเองอย่างจริงจัง” (บวกกับการที่ท่านเป็นผู้ที่สาธารณชนให้ความเคารพ

และท่านไม่ใช่ฝ่ายซ้ายแต่อย่างใด)

การล้อมปราบฆาตกรรมโหดเมื่อ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เหมือนกับเหตุการณ์อัปยศอีกมากมายในโลก ที่เผยให้เห็นความล้มเหลวของความรู้ประวัติศาสตร์ซึ่งไม่สามารถข้อสัตย์ต่ออดีตได้เต็มที่อย่างอวดอ้าง เหตุการณ์อัปยศอย่าง ๖ ตุลา ๑๙ อยู่พันขอบข่ายของภารกิจทรงคุณค่าที่คุณครูพร้าสอนเราตั้งแต่เด็ก ๆ ไปจนถึงสถิตอยู่ในปริมณฑลของความล้มเหลว อิทธิพลที่เลื้อ และความหลงลืมของประวัติศาสตร์ไทย" อดีตที่อาจไม่มีโอกาสกลายเป็นประวัติศาสตร์นี้เอง กลับคอยหลอกหลอนทำทนายอดีตสารพันอันน่าภูมิใจในประวัติศาสตร์แห่งชาติ เพื่อคอยชี้ให้เห็นว่า ประวัติศาสตร์แห่งชาติไม่กล้าพูดความจริง

บทความชิ้นนี้สำรวจปัจจัยและเหตุผลที่ทำให้เกิดการบ่าเบียง หรือปิดปากมิให้มีการพูดถึงเหตุการณ์ดังกล่าว เริ่มต้นที่เหตุผลทางการเมือง ซึ่งเพียงประการเดียวก็ชัดเจนพอแล้วว่า ทำไมจึงพูดความจริงตรงไปตรงมาไม่ได้ แต่บทความนี้เสนอให้พิจารณาความอิทธิพลอื่นอีกหลายแง่ อันเนื่องมาจากความเจ็บปวดสิ้นหวัง ความรู้สึกผิด ละอายใจ ทั้งที่เกิดกับผู้มีส่วนร่วมในการสังหารโหด และผู้ที่เป็นเหยื่อในเช้าวันนั้น ประการสำคัญ คือความรู้และสำนึกมาตรฐานต่ออดีตของชาติ ประวัติศาสตร์ของไทยไม่สามารถยอมรับผนวกเอาอดีตอัปยศอย่าง ๖ ตุลาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์แห่งชาติ จนกลายเป็นเหตุการณ์ที่ลืมไม่ได้ จำไม่ลง ความทรงจำต่อ ๖ ตุลา ยังคงกระทอนกระแท่น ขัดแย้งต่อสู้กัน และคงไม่มีทางยุติง่าย ๆ การสร้างอนุสรณ์ใด ๆ จึงเป็นได้ยากเหลือเกิน แต่บทความนี้อาจเป็นการบ่าเบียงไปอีกแบบ ด้วยเหตุผลทางการเมืองเช่นเดียวกัน บวกด้วยเหตุผลทางวิชาการอีกประการหนึ่ง กล่าวคือ ผู้เขียนมีส่วน

เกี่ยวข้องในเหตุการณ์วันนั้น เห็นการฆาตกรรมกับตาตนเอง และรอดชีวิตให้เขาจับในเช้าวันพุนั้นพร้อมกับคนอื่น ๆ ผู้เขียนจึงไม่สมควรจะวิเคราะห์หรือตีความประวัติศาสตร์ครานั้น เพราะผู้ที่มีส่วนในเหตุการณ์ในอดีต ไม่ควรจะทำตัวเป็นนักประวัติศาสตร์ของเหตุการณ์นั้น ๆ เสียเอง ด้วยเหตุนี้ อย่างมากที่สุดที่ผู้เขียนพึงกระทำ คือ บันทึกสิ่งที่ตนพบเห็นในฐานะผู้อยู่ในเหตุการณ์ เมื่อจะศึกษาเกี่ยวกับ ๖ ตุลา ๑๙ จึงขอเลี่ยงไปพิจารณาความทรงจำต่อเหตุการณ์นั้นมีชีวิตวิเคราะห์ตีความเหตุการณ์ครานั้นในตัวมันเอง กระนั้นก็ดี ผู้เขียนไม่ขออวดอ้างตนว่าสามารถขจัดอคติได้ ๆ ได้ ตรงกันข้าม ขอให้ผู้อ่านตระหนักในความเกี่ยวพันที่ผู้เขียนมีต่ออดีตที่เขียนถึง ผู้เขียนจงใจมองข้ามเส้นแบ่งระหว่างความเป็นนักประวัติศาสตร์ กับกรณีมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ เพราะความเป็นตัวของตัวเองในกรณีนี้คือเป็นทั้งสองอย่าง บทความชิ้นนี้จึงเป็นทั้งการศึกษาคณาในเชิงวิชาการที่ไม่ค่อยคิดดิน และเป็นข้อเขียนจากความทรงจำ ความรู้สึกส่วนตัว และการย้อนพิจารณาอดีตในสายตาผู้เขียนไปพร้อม ๆ กัน

ประวัติศาสตร์บาดแผล (Traumatic Past)

หลายปีก่อน คงเคยได้ยินคนพูดกันถึงวรรณกรรมบาดแผลของไทย หมายถึงเรื่องแต่งเกี่ยวกับโศกนาฏกรรมและความสูญเสียเนื่องมาจากเหตุการณ์เดือนตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๒๕๑๙ และที่เกี่ยวข้องกับความล้มเหลวของฝ่ายก้าวหน้าและของขบวนการสังคมนิยมไทย วรรณกรรมบาดแผลอาจเป็นทางออกที่พอทำได้ ในภาวะที่ประวัติศาสตร์หรือความทรงจำต่ออดีตอันปวดร้าวไม่สามารถกลั่นออกมาเป็นคำพูดหรือข้อเขียนอย่างตรงไปตรงมาได้

ประวัติศาสตร์บาดแผลหมายถึงเหตุการณ์ที่กระทบกระทั่งอันตราย และจิตใจอย่างลึกซึ้ง และยังคงส่งผลสะท้อนยาวนานต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง ต่อกลุ่มคนที่รับรู้หรือต่อสังคม มักเข้าใจกันว่า โศกนาฏกรรมทั้งหลายเป็นบาดแผลฝังลึก แต่เอาเข้าจริงก็ไม่จำเป็นเสมอไป โศกนาฏกรรมที่ได้รับการชำระสะสาง และทำให้กระจ่าง มักกลายเป็นความรู้บทเรียนจากอดีตให้แก่บุคคลหรือสังคม อาจเหลือความปวดร้าวฝังลึกอย่างจำกัด เฉพาะเหยื่อของโศกนาฏกรรม หรืออาจไม่เหลือเลยก็เป็นได้ สังคมสามารถพูดถึง จดจำได้เป็นปรกติ ประวัติศาสตร์แห่งชาติโดยทั่วไปนิยมพร้าสอนโศกนาฏกรรมแห่งชาติด้วยซ้ำไป เพราะสามารถปลุกเร้าความรักชาติ ยกย่องเชิดชูความเสียสละและวีรบุรุษของชาติ ได้ผลทางจิตใจดีกว่าวีรกรรมที่ไม่โศกเสียอีก

ประวัติศาสตร์บาดแผลในที่นี้หมายถึง อดีตที่ก่อความทุกข์ระทมเจ็บปวดต่อร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ แต่กลับไม่ได้รับการชำระสะสาง หรือไม่กระจ่างลงในจิตใจของผู้ที่รับผลกระทบ โดยมากเป็นโศกนาฏกรรมที่นอกเหนือความคาดหมาย หรือเกินความสมเหตุสมผลจนอธิบายไม่ได้ เข้าใจได้ยากด้วยศีลธรรมและวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ บาดแผลเช่นนี้ต้องการคำอธิบาย การทำความเข้าใจอย่างมีเหตุผลโดยกระจ่างจนกว่าจะรู้สึกสงบ จึงจะสามารถสมานแผลและทำให้อดีตไม่คาราคาซัง รบกวนจิตใจอีกต่อไป แต่อดีตเช่นนี้กลับมักก่อให้เกิดความทรงจำและคำอธิบายที่ขัดแย้งสับสน หรือก่อให้เกิดผลทางการเมืองที่ไม่พึงประสงค์ จึงยากที่จะทำให้อดีตลงตัวไปในทางใดทางหนึ่ง ความอิทธิพลที่เลื้อเนื่องจากความสำนึกผิด ความละอายใจ และอาชญากรรมจึงมักจะถูกแขวนแฉงเต้งไม่จบลงง่าย ๆ

ประวัติศาสตร์บาดแผลที่เกิดขึ้นทั่ว

โลก มักจะผูกพันชีวิตของบุคคลเข้ากับชีวิตของสังคม อดีตเข้ากับปัจจุบัน และมีอิทธิพลอย่างมากต่อการหล่อหลอมอัตลักษณ์และความทรงจำของบุคคลและสังคม โศกนาฏกรรมอย่างการล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว เหตุระเบิดปรมาณูในญี่ปุ่น การล้างเผ่าพันธุ์ในกัมพูชาและอื่น ๆ การกวาดล้างสังหารประชาชนในยุโรปตะวันออกภายใต้อิทธิพลลัทธิสตาลิน หรือที่เกิดขึ้นในละตินอเมริกา เกาหลีใต้ อินโดนีเซีย พม่า และจีน ล้วนแต่เป็นอดีตที่แต่ละสังคมและมนุษยชาติต้องกล้าเผชิญ ในหลาย ๆ แห่ง กรณีเหล่านี้ได้รับการหยิบยกขึ้นมาชำระสะสางอย่างเปิดเผย (เกาหลีใต้ อาร์เจนตินา ยุโรปตะวันออก) เพื่อให้เหยื่อของโศกนาฏกรรมนั้น ๆ สามารถเยียวยาอดีตได้อย่างหนักแน่น และดำเนินชีวิตปัจจุบันได้อย่างเป็นปกติ ในหลาย ๆ แห่ง อดีตอันเจ็บปวดกลายเป็นประวัติศาสตร์ที่สังคมนั้น ๆ ยอมรับที่จะเรียนรู้^๕

ทว่าแต่ละสังคมมีวิถีจัดการกับประวัติศาสตร์บาดแผลไปต่าง ๆ กัน ทำให้มีข้อสรุปเพื่อใช้ประโยชน์จากมัน ประวัติศาสตร์การล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวและกรณีระเบิดปรมาณู เป็นเรื่องของเหยื่อสงครามและความโหดร้ายที่มนุษย์กระทำต่อกันอย่างผิดมนุษย์ ประวัติศาสตร์แบบนี้ยังช่วยส่งเสริมความเชื่อที่ชาวยิวมีต่ออดีตของตนเองมานมนานตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง^๖ ประวัติศาสตร์แบบนี้ช่วยให้ญี่ปุ่นรำลึกถึงตนเองในฐานะเหยื่อสงคราม หลีกเลียงที่จะเผชิญความจริงว่าญี่ปุ่นเป็นผู้รุกรานทำร้ายชาวจีน เกาหลี และอีกหลายแห่งในเอเชียอย่างโหดเหี้ยมเช่นกัน^๗ ประวัติศาสตร์อีกหลายประเทศในยุโรป เช่น ฝรั่งเศสและออสเตรเลีย เน้นการตกเป็นเหยื่อของลัทธินาซี และพยายามมองข้ามว่าสังคมของตนอดทนคุณค่าจุนนาซีเช่นกัน^๘ ประวัติศาสตร์ของเหยื่อในกรณี

เหล่านี้ กลับช่วยส่งเสริมชาตินิยมและกลบเกลื่อนความผิดในอดีตของคุณประวัติศาสตร์ไทยที่เน้นการตกเป็นเหยื่ออย่างการเสียดินแดน ก็กลบเกลื่อนการแผ่ขยายอำนาจของกรุงเทพฯ เข้าครอบครองดินแดนของประเทศราชเล็ก ๆ ตามชายขอบของสยามเก่า^๙ ประวัติศาสตร์บาดแผลจึงสามารถกลายเป็นโศกนาฏกรรมที่เมื่อชำระสะสางแล้ว ก็กลับยิ่งส่งเสริมอุดมการณ์และอำนาจของรัฐเข้า "ไปอีกก็เป็นได้"

แต่ประวัติศาสตร์บาดแผลที่ยังคงคาราคาซังและสามารถเปิดแผลในอดีตให้ได้เจ็บปวดกันอยู่เรื่อยๆ ก็มีมาก สงครามกลางเมืองในหลาย ๆ แห่งเป็นอดีตที่อยากจะชำระสะสาง และไม่ก่อให้เกิดความรักชาติใด ๆ มีแต่จะทำให้จิตวิญญาณของสังคมนั้น ๆ อักเสพขึ้นมาอีกหลาย ๆ สังคมจึงพยายามเลี่ยงไม่ยอมจดจำอดีตชนิดนั้น เช่น อินโดนีเซียกับการกวาดล้างปี ๑๙๖๕-๑๙๖๖ สงครามในคาบสมุทรมอลตาต่อไปคงกลายเป็นอดีตที่อยากจะเผชิญเช่นกัน อาชญากรรมของรัฐที่กระทำต่อประชาชน อาจได้รับการชำระสะสางหรือกลบเกลื่อน ขึ้นอยู่กับความผันแปรทางการเมืองในทีนั้น ๆ รัฐและสังคมหนึ่ง ๆ จะยอมรับความผิดในอดีตหรือไม่ เผชิญกับอดีตชนิดนั้นหรือไม่ ชำระสะสางให้กลายเป็นความทรงจำของสังคมหรือไม่ ล้วนแต่เป็นดัชนีชี้ความเป็นประชาธิปไตยของสังคมนั้น ๆ^{๑๐} โดยมากประเทศต่าง ๆ ยอมทำเช่นนั้นต่อเมื่อระบอบการเมืองเก่าพังพาบลงไปแล้ว เช่นในเกาหลีใต้ ยุโรปตะวันออก และอาร์เจนตินา ส่วนรัฐที่ก่ออาชญากรรมและยังคงอำนาจอยู่ เช่น อินโดนีเซีย พม่า จีน ย่อมมองไม่เห็นอาชญากรรมของตนเอง

การล้อมสังหารเมื่อ ๖ ตุลา ๑๙ เป็นบาดแผลแน่นอน เป็นโศกนาฏกรรมที่ยังไม่ได้รับการชำระสะสาง แม้อุเหมือน

ใครบอกว่า ภารกิจ

ของความรู้ประวัติศาสตร์

คือการกอบกู้รื้อฟื้นอดีต

คือการบันทึกอดีต

ที่เป็นความจริงทั้งหมด ?

ถ้าเช่นนั้น ประวัติศาสตร์

มีน้ำยาทำอะไรได้บ้าง

กับอดีตที่เป็นแผลฝังลึก

ในจิตวิญญาณของคนทั้งรุ่น

และของชาติ ?

ว่าระบอบทหารจะถดถอยลงไปมากแล้วก็ตาม เป็นบาดแผลค้างคาในใจของบุคคล คนทั้งรุ่น และของสังคม การสมานแผลเยียวยาจิตใจด้วยการเผชิญหน้ากับอดีตอีกครั้ง พุดกันออกมา ทำให้กระจ่างดูเหมือนจะเป็นวิธีการแปลกประหลาดที่สังคมไทยไม่รู้จัก เราจัดการกับความผิดและความละอายใจด้วยความเจ็บและ (อ้างว่า) ให้แต่ละคนชำระใจของคนเอง ยิ่งไปกว่านั้น การหลบเลี่ยงและสงบปากสงบคำยังช่วยให้ดูเหมือนว่าสังคมไทยยังคงสมานฉันท์กันคืออยู่ ความสามัคคีแบบหุบปากเหยื่อเป็นคุณค่าที่สังคมยกย่องต้องการ แม้จะต้องชดใช้ด้วยการเสียสละของบางคนก็ตาม โศกนาฏกรรม ความตาย ความเจ็บปวด และวิธีการที่สังคมหนึ่ง ๆ จัดการบาดแผลในอดีต จึงสะท้อนวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ได้อย่างดี

น้ำท่วมปากทางการเมือง

๒๐ ปีหลังการฆาตกรรมโหด เมฆหมอกของความเร้นลับว่าเกิดอะไรขึ้นในเช้าวันนั้นยังคงปกคลุมอยู่ แผนและการตระเตรียมกวาดล้างนักศึกษาคราวนั้นยังไม่เคยมีใครสะสาง ความหฤโหดของเหตุการณ์และรัฐบาลขวาจัดหลังจากนั้น ก็เพียงพอแล้วที่จะสยบมิให้ผู้คนคิดวิเคราะห์ หรือกล่าวขวัญอะไรกันมากนัก การเรียกร้องความสามัคคีในชาติในเวลาต่อมาหลังรัฐบาลขวาจัดถูกเขี่ยพ้นอำนาจ ก็มีผลสืบทอดความคลุมเครือเงิบงันเกี่ยวกับ ๖ ตุลา ๑๙ ต่อไปอีก ใครพยายามรื้อฟื้น จะถูกหาว่ากวนน้ำให้ขุ่น บ่อนทำลายความสามัคคีของคนในชาติ ความจริงเกี่ยวกับ ๖ ตุลา ๑๙ จึงยังคงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่สุดเรื่องหนึ่งต่อความมั่นคงของชาติไทย แม้จะมีเรื่องอื้อฉาวออกมาเป็นครั้งคราวเกี่ยวกับผู้มีส่วนในแผนการและฆาตกรรมคราวนั้น แต่จางแล้วจางรอด เมฆหมอกไม่เคยจาง

หายไปไหน

สาเหตุที่ชัดเจนของภาวะพูดได้ไม่เต็มปาก คือความจริงที่ว่า คนที่อยู่ในอำนาจ เคยมีอำนาจ หรือผู้ที่เป็นที่เคารพนับถืออย่างสูงส่ง หลายคนในสังคมไทยในเวลานั้นหรือจนถึงทุกวันนี้ มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง โดยอ้อม หรือมีส่วนรู้เห็นกับอาชญากรรมคราวนั้น พิจารณาเฉพาะกรณีจอมพล ถนอม กิตติขจร เดินทางกลับประเทศไทยเมื่อเดือนกันยายน ๒๕๑๙ ก็มีผู้คนมากมายเกี่ยวพันด้วย หากมีการชำระสะสางกันอย่างเข้มงวด การเมืองไทยอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ ผู้มีอำนาจเหล่านั้นจึงย่อมต้องสมานฉันท์กันกลบเกลื่อนอาชญากรรมเมื่อ ๒๐ ปีก่อนต่อไป

อันที่จริงไม่ยากเลยที่จะสืบหาว่าใครบ้างที่น้ำจะมีส่วนเกี่ยวข้อง เพียงแต่เปิดหน้าหนังสือพิมพ์รายวันฉบับต่าง ๆ ในเวลานั้นเอามาเรียงลำดับ นับจากวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๑๙ จนถึงเดือนตุลาคม ๒๕๑๙^{๑๑} โดยไม่ต้องวิเคราะห์สืบสวนอะไรเลย ก็จะได้ข้อมูลน่าสนใจมากมาย

จะขอยกตัวอย่างปริศนาเพียงบางประเด็นใหญ่ ๆ เท่านั้น จอมพลถนอม บวชเนตรกลับเข้าประเทศไทย วิงวอนสาธารณชนว่าท่านจะเข้ามาเยี่ยมบิดาซึ่งกำลังจะถึงแก่กรรม การกลับเข้ามาเป็นเรื่องส่วนตัว ไม่ใช่การเมือง บิดาของจอมพลถนอมเสียชีวิตหลังจากนั้น ๑๐ ปี ในขณะที่พระถนอมสลดผ้าเหลืองเมื่อสิ้นปี ๒๕๑๙ หรือ ๓ เดือนหลังการกวาดล้างนักศึกษา ๒๐ ปีให้หลังจะเหลือใครยอมเชื่อว่าจอมพลถนอมกลับเข้ามาเพราะศรัทธาในศาสนา หรือเป็นเรื่องส่วนตัวเพื่อเยี่ยมบิดาจริง แผนการที่นำไปสู่การสังหารผู้คนนับร้อยเป็นมาอย่างไร ใครเกี่ยวข้องในแผนการนี้บ้าง? คงยากจะขอมรับว่า บังเอิญนกยักษ์ ๒ ตัวที่ถูกยิงร่วงด้วยกระสุนนัดเดียว (จอม-

พลถนอมเดินทางเข้าประเทศ) คือรัฐบาลพลเรือนจากการเลือกตั้งและขบวนการนักศึกษา

พระถนอมบวชและพำนักที่วัดบวรนิเวศฯ การเตรียมการและการอารักขาเป็นไปอย่างพร้อมเพรียง มีผู้คนแวะไปเยี่ยมเยียนจนเป็นข่าวมากมาย มีการสร้างข่าวในทำนองว่า นักศึกษาฝ่ายซ้ายจะทำลายศาสนา

เหตุการณ์เฉพาะที่นำไปสู่การนองเลือดคือภาพที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ดาวสยาม กล่าวหาว่านักศึกษาคูหมีน องครักษ์ทายาท จนปานนี้ก็ยังไม่กระจ่างว่า ภาพดังกล่าวโผล่มาจากไหน เป็น “วิบากกรรมของแผ่นดิน” ที่นักศึกษาผู้แสดงละครถ่ายภาพออกมาแล้วมีใบหน้าละม้ายของครีษทายาท หรือเป็นการแต่งภาพแต่งฟิล์มดั่งที่กล่าวขวัญกัน หากเป็นประการหลังตามที่หลายคนรวมทั้ง ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เคยกล่าวต่อสาธารณชนก่อนการเลือกตั้งปี ๒๕๒๒^{๑๒} ใครเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลวิธีอุบายที่ซึ่งคร่ำชีวิตคนนับร้อย? ยิ่งไปกว่านั้น หากเปิดโอกาสให้นักศึกษาชี้แจง หรือแก้ต่างตามกระบวนการยุติธรรม แผนดังกล่าวย่อมล้มเหลวและอาจกลับมีผลกระทบกระเทือนต่อสถาบันต่าง ๆ อย่างที่ไม่ควรจะเกิด ใครบ้างมีส่วนเกี่ยวข้องกับการ “ทิ้งไฟโบสถ์ท้าย” ที่อันตรายเช่นนั้น?

จากนั้น ใครเป็นผู้ก่อการจุดเพลิงความแค้นด้วยภาพในหนังสือพิมพ์ดาวสยามและการนัดชุมนุมม็อบเสื้อขาวบ้านในวันรุ่งขึ้น ใครสั่งให้ลงมือปฏิบัติการตั้งแต่กลางดึก แทนที่จะให้เวลานักศึกษาจนถึงบ่ายวันที่ ๖ ตุลาคม ตามที่ประกาศเมื่อเย็นวันที่ ๕ ตุลาคม ใครสั่งให้หน่วยตำรวจพลร่มและตำรวจตระเวนชายแดนเคลื่อนกำลังออกจากปราณบุรีพร้อมอาวุธหนักตั้งแต่ ๐๒.๐๐ น.^{๑๓} เพื่อให้ถึงกรุงเทพฯ พอตีลงมือปฏิบัติการ

ตอนรุ่งสาง ? ทำไมจึงต้องใช้ตำรวจตระเวนชายแดน ? ตำรวจที่เข้าร่วมปฏิบัติการในเช้าวันนั้นมักกล่าวเสมอว่า ในหมู่ตำรวจเองก็สับสนอลหม่าน สิ่งให้หยุดยิงจึงไม่ค่อยได้ผล หรือเป็นเพราะว่ากำลังตำรวจในวันนั้นเกี่ยวข้องอยู่ในแผนการล้อมปราบไม่เท่ากัน ?

จากข้อเขียนของนายสุรินทร์ มาศดิตถ์ รัฐมนตรีคนหนึ่งในรัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ระบุว่า มีการร้องให้พร้อมรายงานเท็จในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่า นักศึกษายิงตำรวจเสียชีวิตมากมาย มีการขัดขวางมิให้รัฐบาลประกาศภาวะฉุกเฉิน เพื่อให้การชุมนุมถูกเลื้อยชาวบ้านดำเนินไปโดยสะดวก และมีผู้เสนอว่าเป็นโอกาสดีที่จะกวาดล้างกำจัดนักศึกษา อธิปไตยกรมตำรวจในเวลานั้นกลับรายงานขัดแย้งกันหรือกลับไม่ทราบสิ่งที่นายตำรวจอีกนายนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรี^{๕๕} ใครมีบทบาทอย่างไร หรือเกิดอะไรขึ้นในคณะรัฐบาลขณะนั้น อำนาจยังอยู่ที่รัฐบาลสักเท่าไร ใครอยู่เบื้องหลังการชุมนุมถูกเลื้อยชาวบ้านบ้ายวันนั้น ซึ่งมีเป้าหมายเล่นงานนักการเมืองที่ถูกหว่านเป็นคอมมิวนิสต์

ทั้งหมดนี้ใครบ้างวางแผน ก่อการสมรู้ร่วมคิด เอาหูไปนาเอาตาไปไร่ สนับสนุนทางอ้อม ให้ท้าย เปิดไฟเขียว หรือฉวยโอกาสในท้ายที่สุด

ในทางตรงข้าม มีการกล่าวกันว่า พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ก็มีแผนการและความคาดหวังของตนด้วย คือ รอโอกาสให้เกิดการปราบปรามซึ่งจะผลักดันนักศึกษาฝ่ายซ้ายเข้าสู่อ้อมอกของ พคท. ก่อน ๖ ตุลาคมไม่นานนัก ภายในขบวนการนักศึกษาเริ่มมีการอบรมบ่มเพาะทางความคิด ให้เข้าใจยอมรับการต่อสู้ด้วยอาวุธในชนบทของ พคท. หรือถึงกับเห็นว่าเป็นวิธีที่ถูกต้องที่สุดเพื่อสร้างสังคมใหม่ ดังนั้นจึงมีผู้สงสัยว่า เมื่อเกิดเหตุการณ์อย่าง ๖

ตุลา ๑๙ ขึ้น ผู้นำนักศึกษาบางคนมีส่วนเร่งเร้าให้เกิดการเผชิญหน้าแทนที่จะสลายการชุมนุม หวังให้การสูญเสียจำนวนหนึ่งเป็นแรงกระตุ้นให้นักศึกษาอีกมากเข้าสู่ชนบทหรือกลายเป็นผู้สนับสนุน พคท. อยู่ในเมือง^{๕๖}

ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลา ๑๙ ไม่เคยขาดแคลน และยังสามารถค้นคว้าหาได้อยู่ เพราะเหตุการณ์มิได้นานเกินไปนัก แต่ความเงิบหรือการหลบเลี่ยง หรือเหตุที่ไม่มีการทำให้กระจ่างเพราะภาวะน้ำท่วมปาก เพราะการซื้อสัตย์ต่อความจริงอาจก่อให้เกิดผลกระทบเกินคาดต่อบุคคลและสถาบันทางการเมืองและสังคม ประวัติศาสตร์ที่ซื้อสัตย์ต่ออดีตอาจนำไปสู่วิกฤตศรัทธาต่อบุคคลและสถาบันทางการเมืองในระบอบปัจจุบัน

ประวัติศาสตร์บาดแผลเมื่อปี ๒๕๑๙ จึงถูกปล่อยทิ้งไว้ในภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก คาราคาซังระหว่างรู้กับไม่รู้ จำกับลืม พูดถึงอยู่เสมอแต่พูดถึงมากไม่ได้ เป็นอดีตที่ถูกน้ำท่วมปากเป็นความรู้ประวัติศาสตร์ที่ชำระสะสางไม่ได้ในสภาพทางการเมืองแบบนี้

ความอิหลักอิเหลื่อของ

ผู้กระทำ : จากปริดา

ปราโมทย์สู่ ความอดสู

บ้ายวันที่ ๖ ตุลา ๒๕๑๙ สถานที่วิทยุยานเกราะซึ่งเป็นศูนย์การโฆษณาปลุกระดมของฝ่ายขวา ทำการสัมภาษณ์ตำรวจที่เข้าร่วมปฏิบัติการในตอนเช้าหนึ่งในผู้ออกอากาศคือ พ.ต.ท. (ยศในขณะนั้น) สล้าง บุนนาค ตำรวจจากกองปราบฯ พ.ต.ท. สล้างกับผู้ดำเนินรายการตอนนั้น (เข้าใจว่าเป็น ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์) ผลัดกันเล่าผลัดกันเสริมถึงความร่วมแรงร่วมใจไม่เห็นแก่เหน้อยยากของบรรดาเจ้าหน้าที่ตำรวจ ประชาชน ผู้นำ

อาหารมาสนับสนุน อาจารย์ธรรมศาสตร์ที่กระตือรือร้นจะไปเป็นพยานให้ตำรวจโดยไม่พะวงกับการแต่งหน้าทาปากตลอดจนคนในบ้านของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ที่อดรนทนไม่ไหวขอให้ตำรวจจัดการนักศึกษาโดยเร็ว ปฏิบัติการสังหารโหดได้รับการเล่าขานราวกับเป็นวีรกรรมที่น่าภาคภูมิใจ ทั้งยังกล่าวเสียดสีว่า นักศึกษาที่ถูกทุบตีจนพูดไม่ออกเป็นญวน จึงพูดไทยไม่ได้^{๕๗} การเล่าถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่ในอารมณ์ปริดาปราโมทย์ เพราะในสายตาของผู้ปราบปรามในเวลานั้น การนองเลือดที่ธรรมศาสตร์เป็นชัยชนะ มิใช่โศกนาฏกรรม

โรคหวาดกลัวคอมมิวนิสต์บวกกับความลำพองในชัยชนะ ทำให้ทั้งผู้ออกอากาศและผู้สนับสนุนดามิดมัว ใจต่ำ อ้ามทิด และทำลายความเป็นมนุษย์ของตนเองพอ ๆ กับที่เพียรทำลายนักศึกษาฝ่ายซ้ายไม่ให้เป็นมนุษย์มาตลอดทั้งปี ความปริดาปราโมทย์เช่นนั้นจึงเป็นเรื่องน่าอดสู

ตลอดช่วงสองสามปีนับจากเช้าวันนั้น เหตุของการปราบปรามยังคงเป็นผู้ร้ายหนักเข้าไปอีก พวกเขาเป็นคอมมิวนิสต์ กบฏ ผู้ก่อการจลาจล ศัตรูของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อันเป็นเสาหลักของความเป็นไทย ในทางกฎหมายพวกเขาเป็นอาชญากรผู้สังหารตำรวจด้วยอาวุธหนัก แม้ว่าจะพบหลักฐานเพียงปืนพกขนาดเบาไม่กี่กระบอก และแม้ว่าพวกเขาจะเป็นฝ่ายสูญเสียถึง ๔๓ คน (ตัวเลขทางการ) ในขณะที่ตำรวจเสียชีวิตเพียง ๒ นายก็ตาม (อันที่จริงตำรวจเสียชีวิตในเหตุการณ์เพียงคนเดียว อีกคนหนึ่งถูกกระสุนและเสียชีวิตในวันที่ ๗ ตุลาคม ไม่ปรากฏข้อมูลว่าเกิดอะไรขึ้น)^{๕๘} ทางราชการเรียกเหยื่อของเหตุการณ์ ๖ ตุลาว่า “ผู้ก่อการจลาจล” หรือ “ผู้หลงผิด” ตลอดเวลา

พวกเขาเป็นทั้งเหยื่อและอาชญา-

กร

แต่สังคมกล่าวขวัญถึง ๖ ตุลา ๑๙ ในลักษณะที่เปลี่ยนไปที่ละน้อย สังเกตได้จากสองกรณีสำคัญ คือ คดี ๖ ตุลา และกรณี พล.ต. จำลอง ศรีเมือง ถูกสงสัยว่าเกี่ยวข้องกับ ๖ ตุลา

ในคดี ๖ ตุลา นักศึกษา ๑๘ คนถูกจับขึ้นศาลทหาร (อีก ๑ คนขึ้นศาลพลเรือน) ด้วยข้อกล่าวหาจรรยาบรรณ ก่ออาชญากรรมต่อแผ่นดิน ทั้งกบฏและฆ่าเจ้าพนักงาน รวมถึงผู้ต้องหา ๗ คนถูกฟ้องฐานกระทำการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพด้วย^{๑๔} แต่การพิจารณาคดีระหว่างปี ๒๕๒๐-๒๕๒๑ กลับกลายเป็นโอกาสที่ฝ่ายนักศึกษาสามารถแสดงออกต่อสาธารณะว่าตนเป็นเหยื่อของการสังหารโหดโดยกลไกของรัฐ เขตทหารที่ใช้เป็นสถานที่พิจารณาคดีกลับกลายเป็นเวทีของข้อมูลและความจริงทั้งต่อสังคมไทย และเป็นหน้าต่างสื่อสารกับต่างประเทศอย่างชอบธรรม ยิ่งคดีดำเนินไป จำเลยในคดี ๖ ตุลา ก็ยิ่งกลายเป็นเพียงผู้ถูกกล่าวหาซึ่งแกอย่างไม่ชอบธรรม มีหน้าซ้ำกลับยังเป็นอันตรายทางการเมืองต่อรัฐ และผู้มีส่วนในการปราบปรามมากเข้าทุกที

หลังการรัฐประหารล้มรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร บรรยากาศทางการเมืองผ่อนคลายลงบ้าง เสียงเรียกร้องให้มีการนิรโทษกรรมแก่ผู้ต้องหาคดี ๖ ตุลา กลับดังขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยเหตุผลเพื่อความสามัคคีรวมขอมของคนในชาติ วาทกรรมหรือลักษณะที่ผู้คนกล่าวถึง ๖ ตุลา เปลี่ยนแปลงไป เรื่องราวข้อเท็จจริงจำนวนหนึ่งเกี่ยวกับเหตุการณ์เริ่มได้รับการเปิดเผยทางหนังสือพิมพ์ ในที่สุดรัฐบาล พล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ จึงผลักดันกฎหมายนิรโทษกรรมแก่ผู้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ๖ ตุลา ๑๙ ออกมาเมื่อกลางเดือนกันยายน ๒๕๒๑ โดยให้เหตุผลเพื่อความสามัคคีภายในชาติ

ผลรูปธรรมเฉพาะหน้าคือการปล่อยตัวผู้ต้องหาในคดี ๖ ตุลาทั้งหมด ในหลักการเหตุผลของพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมก็ยังคงเขียนในทำนองว่า นักศึกษาเป็นฝ่ายกระทำผิด เพียงแต่ถูกคุมขังมานานพอแล้ว^{๑๕} ภายหลังการปล่อยตัว พล.อ. เกรียงศักดิ์ยังคงกล่าวเตือนอีกว่า “อย่าทำผิดซ้ำอีก”^{๑๖} วาทกรรมของฝ่ายนักศึกษาที่สุธรรม แสงประทุม ผู้นำในขณะนั้นและผู้ถูกกล่าวหาหมายเลข ๑ เสนอย้อนศรก็คือ “เราคือผู้บริสุทธิ์” ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายเชิงตอบโต้ในทางประวัติศาสตร์อย่างมาก เพราะเป็นการปฏิเสธความพยายามของรัฐที่จะโยนความผิดมาให้เหยื่อ มีการกล่าววิจารณ์กันพอสมควรว่า ผู้ได้รับประโยชน์จากการนิรโทษกรรมที่แท้จริงคือ กลไกรัฐและฝ่ายปราบปรามสังหารโหดเข้าวันนั้นต่างหาก

จะอย่างไรก็ตาม นักศึกษามีใช้อาชญากรรมและมีใช้ศรัทธาของชาติอีกต่อไป แต่ทว่ากรโหยหาความสามัคคีสมานฉันท์กลับมีผลด้านตรงข้ามด้วย นั่นคือ สยบความสงสัยต้องการได้ส่วนหาความจริง การจัดงานรับขวัญผู้ออกจากคุก ลูกรัฐบาลปราบและแทรกแซงมายังมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เพื่อให้คงไปเสีย เพราะความสามัคคีสมานฉันท์จะเกิดได้ต่อเมื่อช่วยกันเงียบ อย่าพูดกันให้มากไปกว่านั้น^{๑๗} ความสามัคคีสมานฉันท์เกิดขึ้นได้ด้วยการกลบเกลื่อนข้อเท็จจริงและหลีกเลี่ยงความจริงเสีย อดีตควรถูกหมกไว้ในความเงียบ ประวัติศาสตร์ไม่ควรทำหน้าที่ของมันในเรื่องนี้

กรณี พล.ต. จำลอง ศรีเมือง ตกเป็นเป้าการโจมตีว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับฝ่ายปราบปรามเมื่อ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นั้น ความอื้อฉาวเริ่มจากลูกพรรคของ พล.ต. จำลองเองที่พยายามโฆษณาสรรพคุณทางการเมืองก่อนการเลือกตั้งปี ๒๕๓๑ ว่ามีเกียรติประวัติมาโชกโชก นับ

แต่มีส่วนร่วมกับ “ชมรมแม่บ้าน” ซึ่งเป็นกลุ่มฝ่ายขวาที่ขยันขันแข็ง มาจนถึง ๖ ตุลา ๑๙ ผลงานที่สำคัญคือ การชุมนุมลูกเสือชาวบ้านเมื่อ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และเดินขบวนไปยังทำเนียบรัฐบาล เรียกร้องให้ปลดรัฐมนตรีคอมมิวนิสต์ออกจากคณะรัฐมนตรี ในเรื่องเล่าถึงเกียรติประวัตินั้นเอง กลับพาดพิงถึง พล.ต. จำลองว่ามีบทบาทสำคัญในการชุมนุมด้วย โดยปลอมตัวเข้าไปคอยชี้แนะผู้ปราศรัย^{๑๘}

หากเกียรติประวัตินั้นมาเล่าขานสัก ๑๒ ปีก่อนหน้านั้น ทั้งผู้เล่าและผู้ฟัง พล.ต. จำลองอาจได้รับเสียงปรบมือและไม่มีการฉ้อฉลตามมาแต่อย่างใด เพราะสาธารณชนอาจยอมรับว่าเป็นเกียรติประวัติ ผู้ที่ไม่เห็นด้วยคงทำได้เพียงรับรู้อยู่เงียบ ๆ แต่ทว่า ณ พ.ศ. ๒๕๓๑ การเล่าขานถึงปี ๒๕๑๙ ในฐานะส่วนหนึ่งของฝ่ายปราบปราม กลับกลายเป็นอดีตที่น่ารังเกียจไปเสียแล้ว

พล.ต. จำลองตอบความสงสัยด้วยการบายเบี่ยงเสียงไปเสียงมา ในคราวนั้นนักการเมืองบางคนก็ถูกนักข่าวถามถึงบทบาทเมื่อ ๖ ตุลา ๑๙ เช่น นายสมัคร สุนทรเวช และ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ทุกรายตอบตรงกันหมดว่าตนไม่ได้เกี่ยวข้องไปใกล้ธรรมศาสตร์เลยในเช้าวันนั้น^{๑๙} ทว่านายสมัครไม่เอ่ยถึงบทบาทของตนในขบวนฝ่ายขวา พล.อ.ชาติชายไม่เอ่ยถึงบทบาทของตนในการชุมนุมลูกเสือชาวบ้านวันนั้นและในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ส่วน พล.ต. จำลองยอมรับเพราะจำงานด้วยหลักฐานว่าตนเข้าร่วมชุมนุมกับกลุ่มฝ่ายขวาและลูกเสือชาวบ้านเพื่อเดินขบวนไปทำเนียบรัฐบาล แต่ถกเถียงว่าตนไปในฐานะชาวบ้านผู้สนใจการเมืองคนหนึ่งเท่านั้น ไม่มีบทบาทใด ๆ และการชุมนุมของลูกเสือชาวบ้านที่ลานพระบรมรูปทรงม้าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการล้อมมานักศึกษาใน

เข้าวันเดียวกันแต่อย่างใด” ในกรณีเดียวกันนั้น นักศึกษาพยายามผลักดันให้มีการเปิดเผยข้อเท็จจริง แต่ถูกโจมตีว่ากำลังปั่นฟอยหาคะเข็บ และตกเป็นเครื่องมือของนักการเมืองฝ่ายต่าง ๆ ที่นำเรื่องนี้มาโจมตีกัน

ไม่ว่าท่านเหล่านั้นจะเกี่ยวข้องกับโดยตรง โดยอ้อม มากน้อย หรือไม่เกี่ยวเลยก็ตาม กรณีที่เกิดขึ้นกลับบ่งบอกว่าทัศนคติและการกล่าวถึง ๖ ตุลา ๑๙ พลิกผันไปจากสิบปีก่อนหน้านั้นอย่างมาก แทนที่จะเป็นความสำเร็จให้ปรีดาปราโมทย์อย่าง พ.ต.ท. สว่างเมื่อบ่ายวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ กลับกลายเป็นชนกนทางการเมืองที่พยายามปิดให้พ้นตัวเป็นพลวัน ณ พ.ศ. ๒๕๓๑ การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับฝ่ายปราบปรามเป็นเรื่องอภัยศนำอดสู การล้อมปราบ ๖ ตุลาเป็นเรื่องอภัยศนำอดสู มิใช่ชัยชนะ มิใช่วีรกรรม” เหมือนกับอาชญากรไม่ปะปนกันอีกต่อไป อย่างน้อยสติสัมปชัญญะและหิริโอตตบัพก็กลับคืนสู่สังคมไทยในระดับหนึ่ง

เดือนตุลาคม ๒๕๓๗ พ.ต.อ. มนต์ สัตยารักษ์ นายตำรวจนักเขียนชื่อดัง เขียนรำลึกถึง ๖ ตุลา ๑๙ โดยเล่าสิ่งที่ตนประสบพบเห็นในวันนั้นในฐานะตำรวจฝ่ายปราบปราม เรื่อง ๖ ตุลาของ พ.ต.อ. มนต์ ไม่หลงเหลือความปรีดาปราโมทย์ของฝ่ายปราบปรามอยู่เลย ตรงกันข้าม เป็นเรื่องของนายตำรวจที่ไม่เห็นด้วยกับการปราบปราม ผู้รู้ความจริงว่านักศึกษาไม่มีอาวุธร้ายแรงใด ๆ ผู้พยายามขัดขวางการทำร้ายนักศึกษานั้นตนเองเกือบถูกปลิดชีวิตไปด้วย ผู้เสีราสลดหดหู่กับโศกนาฏกรรมและพยายามทำดีที่สุดต่อนักศึกษาในฐานะเพื่อนมนุษย์และคนไทยด้วยกัน ผู้ตกเป็นเป้าของการกล่าวร้ายว่าเอียงซ้ายเช่นกัน และผู้ไม่ชอบคอมมิวนิสต์แต่เกลียดฟาสซิสต์ยิ่งกว่า”

สิ่งที่น่าสนใจไม่ใช่ปัญหาว่า พ.ต.อ. มนต์เป็นเช่นนั้นจริง ๆ หรือหลอกลวงผู้อ่านของท่าน ผู้เขียนยินดีจะเชื่อว่า พ.ต.อ. มนต์กล่าวความสัตย์ทั้งหมดอย่างไม่มีข้อระวางสงสัย ประเด็นอยู่ตรงที่ว่า ณ พ.ศ. ๒๕๓๗ เรื่อง ๖ ตุลา ๑๙ ในสายตาตำรวจที่สามารถพิมพ์ได้อย่างสง่าผ่าเผยไม่ตกเป็นเรื่องอื้อฉาว ต้องเป็นเรื่องของตำรวจอย่าง พ.ต.อ. มนต์ หากเรื่องนี้เปิดเผยเมื่อ ๑๘ ปีก่อนหน้านั้น พ.ต.อ. มนต์คงตกเป็นเหยื่ออีกรายอย่างไม่ต้องสงสัย แต่อาจช่วยให้อดีตไม่ถูกปกคลุมด้วยความเงิบอย่างที่เกิดขึ้น อาจเป็นความหวังให้เหยื่อทั้งหลายได้พอมีความหวังขึ้นได้บ้าง ในทางกลับกันเรื่องเล่าแบบปรีดาปราโมทย์ของฝ่ายปราบปรามคงไม่สามารถออกอากาศได้ง่าย ๆ อีกต่อไป เรื่อง ๖ ตุลาของนายตำรวจ ๒ นายเป็นตัวแทนของความอิหลัทธิเหลือของฝ่ายปราบปรามต่อ ๖ ตุลา ๒๕๑๙ ตามที่คลี่คลายมา ๒๐ ปี ภาวะแวดล้อมทางการเมืองมีผลให้เรื่องแต่ละแบบสามารถพูดได้หรือไม่ได้ ณ เวลาที่ต่างกัน

เวลาเปลี่ยนความทรงจำ และเปลี่ยนประวัติศาสตร์ด้วย ความรู้สึกผิดหรือความละอายอดสูมักเกิดขึ้นเมื่อปัจเจกบุคคลมองย้อนไปในอดีตของตน กล่าวอีกอย่างก็คือ เกิดขึ้นเมื่ออาศัยปัจจุบันย้อนกลับไปสะท้อนอดีต ผู้มีส่วนในการปราบปรามเมื่อปี ๒๕๑๙ อยู่ในภาวะกลัวคอมมิวนิสต์ขึ้นสมอง สมมุติว่าโลกคอมมิวนิสต์ไม่พังพาบ สมมุติว่ารัฐบาลไม่เปลี่ยนนโยบายเป็นการเมืองนำ การทหาร ป่านนี้โรคกลัวคอมมิวนิสต์คงจะยังระบาดหนักอยู่ ความปรีดาปราโมทย์ก็อาจจะคงอยู่ เหมือนเมื่อ ๖ ตุลา ก็อาจยังคงเป็นอาชญากรอยู่ ครั้นมองย้อนจากปี ๒๕๓๙ กลับไปพิจารณาปี ๒๕๑๙ โรคกลัวคอมมิวนิสต์ขนาดนั้นกลับเป็นเรื่องเศร้าที่ไม่น่าจะเป็นไปได้

๖ ตุลา ๑๙

ดูเหมือนจะเป็นอดีต
ที่ตัดเข้ารูปเข้ารอย

ล่องร่องปล่องขึ้น

กับใครไม่ได้ทั้งสิ้น

ลำพัง ๑๕ ตุลา ๑๖

และพฤษภา ๓๕

ก็คงสถิตอยู่ชายขอบ

ของประวัติศาสตร์ไทย

ไปได้เรื่อย ๆ

ดูเหมือน ๖ ตุลา ๑๙

จะมีแต่เปิดเผย

ด้านที่ประวัติศาสตร์

ต้องการปกปิด

เปิดเผยลักษณะสังคมไทย

ที่เราโกหกตัวเองกันมาตลอด

ฝ่ายปราบปรามเมื่อ ๖ ตุลา ๑๙ ก็เป็นนักโทษของกาลเวลาเช่นกัน อาชญากรก็เป็นเหยื่อของการกระทำของตนเองในอดีตเช่นกัน

อดีตอิทธิพลอิเหลือ

ของผู้ถูกกระทำ :

จากเคียดแค้นสู่เศร้าเสียใจ

ความอิทธิพลอิเหลือที่เกิดกับอดีตนักศึกษาฝ่ายซ้าย ยิ่งซับซ้อนและอธิบายลำบากกว่า ความเจ็บปวดซ้ำเติมด้วยความสิ้นหวังบดขยี้ความภาคภูมิใจ มั่นใจหรือความชอบธรรมใด ๆ ที่พวกเขามีต่ออดีตของตน เมื่อปราศจากอดีตที่ตนเห็นคุณค่า ความทุกข์ระทมในอดีตจึงกลายเป็นปีศาจหลอกหลอนปัจจุบัน ความรับผิดชอบทางศีลธรรมต่ออดีตจึงเฝ้าเวียนมาหาและยากจะสลัดให้หลุด ความทรงจำเจ็บปวดกลับฝังในยาจะบรรยายออกมา

หลังวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นักศึกษาไม่น้อยกว่า ๓,๐๐๐ คนเข้าร่วมกับ พท. ในป่าเขาชนบท ทั้ง ๆ ที่ส่วนใหญ่มิใช่ผู้นิยม พท. หรือสังคมนิยมมาก่อนแต่อย่างใด ผู้ที่พึงพอใจแนวคิดสังคมนิยมและ พท. ก็มีได้รู้จัก พท. ในชนบทมากไปกว่าจินตนาการที่ตนสร้างเอาเองจากคำโฆษณาของ พท. การล้อมสังหารอย่างหฤโหดและการตามกวาดล้างหลังเหตุการณ์ พลิกไสนักศึกษาเหล่านั้นไปสู่ข้อสรุปว่า การต่อสู้ของประชาชนตามวิถีทางรัฐสภาไม่ใช่ทางไปสู่ประชาธิปไตยของประชาชน ซึ่งตรงกับที่ พท. โฆษณามาตลอด ทั้งเป็นบทเรียนที่ได้มาอย่างขมขื่นเจ็บปวดและเลียดแค้น หลายคนเข้าร่วมกับ พท. มิใช่ด้วยอุดมคติเท่ากับเพื่อความปลอดภัยและเพื่อแก้แค้นแทนเพื่อนที่สูญเสีย

ท่ามกลางสงครามปฏิวัติ ผู้เสียสละชีวิตในกรณีของเลือด ๖ ตุลา คือ

“วีรชน” ผู้ลมทางเพื่ออนาคตของการปฏิวัติอย่างไม่ต้องสงสัย ผู้นำนักศึกษาคนแล้วคนเล่าออกประกาศทางสถานีวิทยุเสียงประชาชนแห่งประเทศไทยของ พท. จับอาวุธสู้รบชำระหนี้เลือดให้แก่วีรชน ๖ ตุลา โจมตีประณามรัฐบาล ผู้มีอำนาจ และบุคคลสำคัญของสังคมไทย หลายคนว่ามีส่วนร่วมกับการอาชญากรรมที่ธรรมศาสตร์ การแก้แค้นกับการปฏิวัติเป็นเรื่องเดียวกัน ดังท่อนหนึ่งของเพลง “จากลานโพธิ์ถึงภูพาน” ที่รู้จักกันดี

*“จ๊กแก้แค้นแทนสหายคนกล้า
จ๊กต่อสู้เพื่อประชาปลดปล่อยคทา*

*จ๊กสร้างสรรค์สังคมแห่งอุดมการณ์
อีกไม่นานจะเอาร่างแดงปักกลางนคร”*

หลายชีวิตสู้รบจนสูญเสียชีวิตไปในสงครามปฏิวัติตามรอย “วีรชน” ๖ ตุลาไปในที่สุด

สมมุติว่า พท. ชนะสงครามปฏิวัติ และ “สังคมแห่งอุดมการณ์” ได้เริ่มต้นจริง ผู้สูญเสียเมื่อ ๖ ตุลา คงได้รับการยกย่องเชิดชูให้เป็น “วีรชน ๖ ตุลา” คงได้กล่าวกันว่าวีรกรรมของพวกเขามีคุณูปการต่อเยาวชนปฏิวัติยิ่งเสียกว่าวีรชน ๑๔ ตุลา เพราะ ๖ ตุลา ๑๙ คือจุดหักเหสำคัญที่นำพานักศึกษาสู่สังขรณ์และการปฏิวัติในที่สุด ในขณะที่ ๑๔ ตุลาคม ๑๖ เป็นเพียงก้าวสำคัญของการประชาธิปไตย สมมุติเป็นเช่นนั้นจริง หนี้แค้นของ ๖ ตุลาขอมถือว่าได้รับการชำระสะสาง ถือว่าเราได้ตอบแทนบุญคุณของวีรชน ๖ ตุลา

แต่ทว่า พท. และขบวนการฝ่ายซ้ายกลับล่มสลายในเวลาไม่ถึง ๑๐ ปีหลัง ๖ ตุลา ด้วยสาเหตุสำคัญ คือ นักศึกษาฝ่ายซ้ายที่เข้าป่าพบความจริงว่า พท. นำกลัวและอันตรายเสียยิ่งกว่ารัฐไทย หากมีอำนาจขึ้นมาอาจหมายถึงหายนะไปอีกแบบ ในระยะเดียวกัน รัฐและสังคมไทยกลับเปลี่ยนทัศนคติและ

นโยบายของตนต่อ “คอมมิวนิสต์” ตลอดสองสามทศวรรษในยุคสงครามเย็น คอมมิวนิสต์คือลัทธิอุบาทว์และผู้ก่อการร้ายจากต่างชาติที่มุ่งหวังกลืนกินทำลายชาติไทยอย่างไม่มีเหตุผลราวกับปีศาจหรือโรคระบาด มิใช่อุดมการณ์หรือระบอบเศรษฐกิจการเมืองที่แน่นอนชัดเจนคือ “ไม่ใช่คนไทย ไม่ใช่ผลผลิตที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเอง ขบวนการฝ่ายซ้ายช่วงปี ๒๕๑๖-๒๕๑๙ ทำทลายความเชื่อดังกล่าวอย่างแรง แม้จะมีคอมมิวนิสต์ไทยปฏิบัติการและถูกจับกุมลงโทษมาก่อนหน้านั้น รัฐก็ยังคงเชื่อหรือทำให้ผู้คนเชื่อว่าคนไทยเหล่านั้นเป็นเพียงสมุนของคอมมิวนิสต์ต่างชาติกลุ่มเล็ก ๆ แต่ขบวนการสังคมนิยมในเมืองหลัง ๑๔ ตุลา ๑๖ คือ คนในวิชาชีพต่าง ๆ และลูกหลานของชนชั้นกลางและผู้มีอันจะกินในสังคมไทยทั้งนั้น ยิ่งไปกว่านั้น กลับเป็นที่เปิดเผยต่อสาธารณชนเป็นครั้งแรก ๆ ว่า “คอมมิวนิสต์” ที่ถูกกวาดล้างในชนบทนั้น บ่อยครั้งคือชาวบ้านที่ตกเป็นเหยื่อของกลไกรัฐที่ใช้อำนาจอำยิฆมเหง” การล้อมปราบ ๖ ตุลา ก็เป็นจุดสุดยอดหนึ่งของการใช้อำนาจในทางมิชอบเพื่อเหวี่ยงแหกวาดล้างคอมมิวนิสต์ แต่ในทางกลับกัน ๖ ตุลาเป็นจุดเริ่มต้นของการพังทลายของความเข้าใจต่อคอมมิวนิสต์ในแบบเดิม เพราะกลายเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า อันตรายที่รัฐกลัว คือ อุดมการณ์ความคิด รัฐเป็นผู้ผลักไสให้พวกเขากลายเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งหมายความว่าคอมมิวนิสต์ไม่ใช่โรคระบาดหรือปีศาจต่างชาติ พท. ก็คงไม่ใช่ปีศาจต่างชาติ แต่เป็นเรื่องของลัทธิความคิดบวกกับผลของการใช้อำนาจในทางมิชอบของกลไกรัฐนั่นเอง “ปัญหาคอมมิวนิสต์” จึงเป็นเรื่องภายในของสังคมไทย ไม่ใช่คนไทยกับศัตรูที่มารุกรานอีกต่อไป แนวคิดและนโยบายต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ชุดใหม่จึงกำเนิดขึ้นมา ส่วนหนึ่ง

ของนโยบายนี้ คือ การสมานฉันท์กับ นักศึกษาฝ่ายซ้ายที่ถูกจับกุมและที่หลบหนีเข้าไปพร้อมกับ พท. รัฐบาลประกาศ อ้าแขนต้อนรับในขณะที่ป่าทยอยแตกทีละป่า นักศึกษาจึงทยอยกลับทีละคนที่ละกลุ่มจนหมดป่าในเวลาต่อมา

แต่พวกเขากลับบ้านด้วยจิตใจสิ้นหวังสิ้นพลังยับเยิน เขาผละหนิงจากอำนาจรัฐไทยด้วยความมุ่งมั่นชำระแค้นให้เพื่อนที่ตายไป ด้วยความหวังสูงส่งและอุดมคติแรงกล้าเพื่อสร้างสังคมใหม่ เขากลับสู่อ้อมอกของอำนาจรัฐไทยอีกครั้งอย่างหมดหวัง หมดศรัทธา ไม่เหลืออุดมคติที่แรงกล้าชัดเจน ชีวิตทางการเมืองของพวกเขาถูกสยบราบคาบ แต่ละคนทุ่มเทชีวิตคนละหลาย ๆ ปี ในวัยที่มีพลังที่สุดเพื่อสิ่งที่เป็นภารกิจทางประวัติศาสตร์อันชอบธรรม สุดท้ายเป็นการสูญเสียเวลา โอกาส และพลังชีวิต เพื่อพบความว่างเปล่า ชีวิตไร้สาระลงฉบับปล้นแทบทุกคนพวกเขาเพียงไข่มุกมาเรียกลับบ้าน หลายคนมีบาดแผลทางกายและใจจากสงคราม ในวัยเพียง ๒๐ ปีเศษ ๆ พวกเขาพ่ายมาแล้วสองศึก ครั้งหนึ่งพวกเขาสูญเสียเพื่อน ๆ ในการล้อมปราบของรัฐในเมือง อีกครั้งเขาสูญเสียเพื่อน และสูญเสียหมดทั้งศรัทธาและพลังชีวิตของตนเองในป่าเขา อดีตนักศึกษาฝ่ายซ้ายหลายคนรู้สึกขะแยงตนเอง ไม่มีทางเลือก ละเอียด หรือรู้สึกถึงชีวิตบัดซบของตนเอง ที่ต้องกลับมาวอนขอความปรานีจากสิ่งที่ตนเพิ่งปฏิเสธไปไม่กี่ปีก่อนหน้านั้น เช่นนี้แล้วจะเหลือเกียรติภูมิอะไรให้ออกไปยึดดอกต่อสู้เพื่อสังคมหรือเพื่อใครอีก เช่นนี้เองคือภาวะที่เป็น “สิ่งชั่วร้ายทางประวัติศาสตร์” ของพวกเขาในระดับต่าง ๆ กัน

ผลกระทบต่อชีวิตจิตใจในทำนองคล้าย ๆ กัน แต่ในระดับที่รุนแรงน้อยกว่า ก็เกิดกับนักศึกษาฝ่ายซ้ายที่ไม่ได้เข้าป่า พวกเขาทุ่มเทหนุนช่วยหวังจะสร้างสังคม

ใหม่เช่นกัน ลงท้ายกลับเป็นพยานการล่มสลายเป็นลำดับ แม้ในเวลาต่อมาหลายคนหันความสนใจไปหาแนวคิดและกิจกรรมทางสังคมในแบบอื่น ๆ อย่างไม่ยอมพ่ายแพ้ราบคาบ แต่คงไม่ต่างจากผู้ที่ยับเยินออกจากป่าในประการหนึ่ง นั่นคือ พวกเขาทั้งหมดไม่มีทางมองย้อนอดีตและ ๖ ตุลาในแบบเดียวกับที่เคยคิด และรู้สึกในระยะแรกที่เข้าร่วมสงครามปฏิวัติอีก

สำหรับอดีตฝ่ายซ้ายเหล่านี้ พวกเขายังคงคิดวิเคราะห์เข้าใจการเมืองในอดีตที่เขาผ่านมาได้อย่างมีเหตุผลมีผล แต่ในฐานะผู้พ่ายมาสองศึก ความสูญเสียอย่าง ๖ ตุลา และในการสู้รบในชนบท อาจยากที่จะทำให้ใจให้ยอมรับอย่างสมเหตุสมผลได้ หลายคนยังถือว่าผู้เสียชีวิตเป็นวีรชนหลายคนกลับลังเลแม้กระทั่งจะยอมรับ เช่นนั้น เพราะเป็นความสูญเสียเพื่อความมุ่งหมายและอุดมการณ์ที่พวกเขาสรุปด้วยความขมขื่นว่า เหลวไหลเพื่อเจ้อหรืออันตรายเสียยิ่งกว่า เป็นความสูญเสียเพื่อความฝันว่างเปล่าขนาดใหญ่ เพื่ออะไรก็ไม่รู้ เป็นความสูญเสียที่ปราศจากความหมาย ปราศจากหลักการเหตุผลใด ๆ มาให้คุณค่า จริงอยู่ว่า ชีวิตของพวกเขาเอาฤทธิให้การต่อสู้ทางการเมืองด้วยอุดมคติความใฝ่ฝันยิ่งใหญ่ (ไม่ว่าความฝันนั้นจะเป็นไปได้จริงหรือเป็นแค่ฝันกลางวัน) ดังนั้น จึงเป็นชีวิตที่มีเกียรติและศักดิ์ศรีควรยกย่อง แต่ความจริงข้อนี้ไม่สามารถทดแทนความจริงอีกข้อที่ว่า ถ้าหากพวกเขาถอดชีวิตพันเข้าวันพุธอัปยศนั้นมาได้ พวกเขาสามารถมีโอกาสใหม่ ๆ ในชีวิตได้อีกมาก เหมือนกับที่ฝ่ายซ้ายผู้รอดชีวิตทั้งหลายได้รับเมื่อหวนรำลึกถึงความสูญเสียที่เรียกกลับมาไม่ได้ บรรดาอดีตฝ่ายซ้ายทั้งหลายจึงยากจะปิดความรู้สึกว่ากรรมมีชีวิตอยู่รอดมาได้ก็เป็นภาระ เป็นการเอาเปรียบเป็นโอกาสที่เพื่อนอีกหลายคนไม่ได้รับ

กรรมมีชีวิตอยู่จึงกลับเป็นปัญหาศีลธรรมหนักอึ้งไปอีกแบบ

นอกจากนี้ ความท้อโหดในเช้าวันนั้นเป็นผลของความเป็นปฏิปักษ์รุนแรงที่ประจันหน้ากันนานหลายปี ในขณะที่ฝ่ายขวาปลุกกระดมต่อต้านคอมมิวนิสต์จนกระทั่งนักศึกษาฝ่ายซ้ายแทบไม่เหลือความเป็นมนุษย์ ฝ่ายซ้ายก็ทำให้คู่ปฏิปักษ์เป็นแค่ตัวแทนชนชั้นที่เป็นศัตรูประชาชนเช่นกัน^{๒๕} แม้ว่าระดับและวิธีการทำลายความเป็นมนุษย์จะผิดกันมาก แม้ว่าในที่สุดฝ่ายซ้ายไม่เคยทำร้ายใครจริง ๆ นอกเหนือไปจากคำพูดและความคิด แต่คงปฏิเสธลำบากว่า ความคิดและคำพูดของฝ่ายซ้ายเองก็เป็นส่วนหนึ่งของการประจันหน้าทำลายความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกัน จนจบลงด้วยความโหดเหี้ยมเกินสามัญมนุษย์

ความแค้นแค้นขื่นหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา ๑๙ ไม่เป็นพลังจะไปชำระกับใครที่ไหนดอีกแล้ว หลายคนสมานแผลอดีตด้วยการทำใจ หลายคนให้อภัยรัฐและผู้ปราบปรามเมื่อ ๖ ตุลาได้ หลายคนยังคงให้อภัยใครลำบากแม้จะไม่คิดต่อการล้างแค้นใด ๆ ก็ตาม หลายคนยังคงให้อภัยตัวเองไม่สำเร็จ ยังคงแบกความรับผิดชอบทางศีลธรรมเป็นภาระในชีวิตของตน

เมื่อคิดถึง ๖ ตุลา ๑๙ จึงมักจะเพ่งเล็งไปที่ชีวิตแต่ละรายที่ไม่น่าจะดับวูบหายไปเฉย ๆ จึงเหลือแต่ความเสียใจและสำนึกในส่วนที่ตนต้องรับผิดชอบ

อดีตที่ประวัติศาสตร์

ยอมรับไม่ลง

ความอึดอึดเหลือของทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำเมื่อ ๖ ตุลา ๑๙ เกิดจากปัจจุบันย้อนกลับไปสร้างและเปลี่ยนความหมายแก่อดีต บรรดาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างเหตุการณ์วันนั้นจนถึงปัจจุบันขณะที่พยายามจดจำ ล้วนมีผล

กำหนดลักษณะความทรงจำของเรา ความทรงจำเป็นเรื่องของการเพ่งพินิจ ย้อนเวลาจากปัจจุบันสู่ออดีต แต่ประวัติศาสตร์ที่เราเชื่อว่าเป็นเรื่องในอดีตที่แท้จริง กลับมีส่วนกำหนดว่าจะจำอะไรอย่างไรในปัจจุบันเช่นกัน

ในกรณี ๖ ตุลาคม ๑๙ ทั้งผู้อาชญากรรมและเหยื่อของการล้อมสังหาร เป็นคนไทยด้วยกันทั้งสิ้น ประวัติศาสตร์ (ความรู้, เรื่อง) ๖ ตุลาคม จึงย่อมเป็นเรื่องของสงครามกลางเมือง หรือกล่าวให้ถูกต้องชัดเจนขึ้นคงเป็นเรื่องของอาชญากรรมที่รัฐกระทำต่อประชาชนของประเทศไทยและอาจรวมทั้งสาธารณชนผู้หวังใจความสามัคคีในชาติ อาจไม่มีความกล้าหาญพอจะเผชิญหน้ากับอดีตชนิดนี้ แต่นอกจากข้อนี้แล้ว ยังมีปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อความทรงจำ นั่นคือ ในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาทางประวัติศาสตร์ของไทยนั้น อาชญากรรมที่รัฐหรือผู้ปกครองร่วมใจกันข่มเหงรังแกประชาชนเป็นเรื่องเข้าใจลำบาก และเข้าใจไม่ค่อยได้กับอุดมการณ์ทางประวัติศาสตร์ชาติไทยตามที่พร่ำสอนถ่ายทอดกันมา

สาระสำคัญของประวัติศาสตร์แห่งชาติของไทยตามที่รู้จักกันดี เป็นมหากาพย์ว่าด้วยความสามัคคีของชาวไทย ภายใต้การนำของรัฐและผู้นำผู้มีบุญบารมี ผู้ทรงทศพิศราชธรรมอุปถัมภ์คุ้มครองปกนิกร เพื่อปกป้องรักษาหรือกอบกู้เอกราชของชาติ และเพื่อความรุ่งเรืองผาสุกก้าวไปข้างหน้าของทั้งชาติ เค้าโครงหลักของประวัติศาสตร์ไทยจึงมักเป็นเรื่องของสังคมไทยที่สงบสุขร่มเย็นและอิสระ แต่ต่อมาถูกคุกคามด้วยภัยต่างชาติจนเกิดทุกขระทมระส่ำระสาย แต่ชาติไทยโชคดีเสมอที่มีผู้ทรงบุญบารมีมานำพาชาติต่อสู้จัดภัยต่างชาติ และนำความผาสุกกลับมาสู่ชาติอีกครั้ง^{๓๓} รัฐจะต่อสู้ปราบปรามเฉพาะผู้ร้าย ผู้ควอด่างบุญบารมีก่อความสับสนวุ่นวาย หรือเป็น

ภัยจากต่างชาติ หากรัฐหรือผู้นำกระทำผิดเสียเอง ย่อมแสดงถึงความอหังการ อาพศของผู้นำและบ้านเมือง จะต้องปรากฏผู้มีบุญคุณอื่นเข้ามาขจัดปิดเป่าทุกข์ของราษฎรสำเร็จในที่สุด เพื่อฟื้นฟูรัฐอุปถัมภ์ ผู้ทรงเมตตากรุณา

แต่ประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในรอบ ๒๐ ปีที่ผ่านมา ทั้งตุลา ๑๖ ตุลาคม ๑๙ และพฤษภา ๓๕ ล้วนผิดเพี้ยนไปจากเค้าโครงดังกล่าวทั้งสิ้น กล่าวคือ เป็นความขัดแย้งรุนแรงของคนในชาติ ต่างชาติไม่เกี่ยว ไม่มีเอกราชของชาติเป็นเดิมพัน เป็นเรื่องของรัฐทุลโหด ไม่อุปถัมภ์ สังหารประชาชนของคนอย่างทารุณโหดร้าย เป็นเรื่องของผู้นำที่ไม่มีเมตตากรุณา ปราศจากหิริโศตตปละ ที่สำคัญที่สุด ทั้งสามกรณีชี้ให้เห็นครั้งแล้วครั้งเล่าว่า สังคมไทยไม่สงบ ไม่สันติ ความรุนแรงและเหยียดหยันผิดคนมนุษย์ฆาตกรใหญ่เกิดขึ้นภายในสังคมไทยเองถึง ๓ ครั้งในรอบ ๒๐ ปี

ในแง่ที่ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องของความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า อาจกล่าวได้ว่า ตุลา ๑๖ และ พฤษภา ๓๕ เป็นชัยชนะที่ผลักดันประชาธิปไตยให้ลืบหน้า ทั้งสองกรณีขจัดอุปสรรคสำคัญของประชาธิปไตยออกไป จึงได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นการพัฒนาไปข้างหน้า ไม่ว่าจะรัฐและประวัติศาสตร์ที่เป็นทางการจะยอมรับหรือเจียบเจียดก็ตาม แต่ในทัศนะนี้ ๖ ตุลาคม ๑๙ เป็นการพัฒนาอะไรที่ตรงไหน ? อะไรคือคุณูปการของ ๖ ตุลาคมต่อประชาธิปไตยไทย ? ๖ ตุลาคม ๑๙ เป็นการถอยหลัง เป็นการสูญเสียในแง่ต่าง ๆ กันของทุกฝ่ายทั้งสังคม^{๓๔}

ถ้าฟังตุลา ๑๖ และพฤษภา ๓๕ ก็ลำบากเต็มทีที่จะได้รับการยอมรับจากประวัติศาสตร์ของทางการ เพราะหากยอมรับเชิดชูและเรียนรู้กัน ย่อมหมายถึงเรื่องราวอดีตประเภทใหม่ที่บอกว่า ประ-

ชาชนรวมตัวกันโค่นรัฐบาลได้เป็นสิ่งถูกต้องและนับเป็นประวัติศาสตร์แห่งชาติได้ แต่ในยุคที่ข่าวสารและประวัติศาสตร์มิได้ถูกผูกขาดบงการด้วยทางราชการอีกต่อไป ๑๔ ตุลา ๑๖ และพฤษภา ๓๕ จึงพอมิที่ทางสง่าผ่าเผยในประชาสังคมโดยไม่แยแสประวัติศาสตร์ทางการ

ทว่าที่ทางของ ๖ ตุลาคม ๑๙ ในประวัติศาสตร์ไทยอยู่ตรงไหน ? จะยอมไหม หากจะมีประวัติศาสตร์เหตุการณ์อภัยสิทธิ์ที่บันทึกตอกย้ำความอปลักษณ์ของสังคมไทยเปิดเผยให้เห็นว่า เอกลักษณ์ไทยนั้นแท้ที่จริงเพื่อเจ้าเหล่าไหล จะยอมไหม หากจะมีประวัติศาสตร์ที่อาจจะชื่อสัตย์ต่อความจริงของสังคมไทยยิ่งกว่าประวัติศาสตร์ไทยหน้าใด ๆ ทั้งสิ้น

วัฒนธรรมของภูมิปัญญาทางประวัติศาสตร์ของทุกสังคม มีความสามารถจุดกระชากลากอดีตที่ไม่ค่อยอยู่กับร่องรอย^{๓๕} ที่รัฐหรือวัฒนธรรมนั้นปรารถนาให้กลับมาเข้าร่องเข้ารอยด้วยการสร้างคำอธิบายหรือเลือกเน้นส่วนที่เข้ากันได้กับความคิดกระแสหลัก ของไทยก็เช่นกัน เช่น ลดความสำคัญของคณะราษฎรและการปฏิวัติ ๒๔๗๕ แล้ว ยกคุณูปการสร้างสรรค์ประชาธิปไตยให้ผู้นำสมบูรณาญาสิทธิราชย์แทน เน้นการต่อสู้ถูกซื้อของประชาชนเมื่อ ๑๔ ตุลา และพฤษภา ๓๕ ให้น้อยลงหน่อย ในขณะที่เน้นบทบาทปัจจัยสำคัญอื่น ๆ ในกรณีทั้งสองให้มากขึ้นหน่อย เพื่อให้ประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทยพอจะเข้าร่องรอยอดีต ๗๐๐ กว่าปีของไทยให้ได้มากที่สุด

๖ ตุลาคม ๑๙ ดูเหมือนจะเป็นอดีตที่ตัดเข้ารูปรอยลงร่องปล่องขึ้นกับใครไม่ได้ทั้งสิ้น ถ้าฟัง ๑๔ ตุลา ๑๖ และพฤษภา ๓๕ ก็คงสติตอยู่ชายขอบของประวัติศาสตร์ไทยไปได้เรื่อย ๆ ดูเหมือน ๖ ตุลาคม ๑๙ มีแต่จะเปิดเผยด้านที่ประวัติศาสตร์ไทยต้องการปกปิด เปิดเผย

ลักษณะสังคมไทยที่เราโกหกตัวเองกัน มาตลอด อดีตชนิดนี้จึงอาจอยู่สุดปลาย ขอบของความทรงจำ อยู่สุดขอบปริ- มณฑลของอดีตที่สามารถกลายเป็นความ รู้ประวัติศาสตร์ หรือตกขอบปริมณฑล ดังกล่าวเข้าไปอยู่ในปริมณฑลถัดไปจาก ความทรงจำ นั่นคือปริมณฑลของอดีต ที่อหังการเหลือ ไม่อยากจำไม่อยากเป็น ประวัติศาสตร์ หรือปริมณฑลของความ เจ็บต้องการหลงลืม ไม่อยากปล่อยให้ กลายเป็นประวัติศาสตร์

๖ ตุลาคม ๑๙ เป็นอดีตที่อยากจะ กลายเป็นประวัติศาสตร์ ในทางกลับกัน จึงเป็นอดีตที่เปิดเผยให้เห็นจิตจำกดของ ประวัติศาสตร์แห่งชาติ และความล้ม เหลวของประวัติศาสตร์ชนิดนั้น

ส่วนสำคัญที่สุดที่ทำให้ ๖ ตุลาคม ๑๙ หลุดเข้าไปอยู่ในปริมณฑลของความเจ็บ หรืออหังการเหลือ น่าจะได้แก่ความหฤ- โหดเข้าวันนั้น จนบัดนี้ การบรรยายที่ดี ที่สุดว่าเกิดอะไรขึ้นในวันนั้น คือไม่ต้องมี คำบรรยายเลย เพราะความหฤโหดหลาย กรณีไม่สามารถบรรยายออกมาเป็นคำได้ หรือไม่สามารถหาคำบรรยายที่เหมาะสม เพียงพอได้ ปรากฏการณ์ที่กลายเป็นคำ พูดไม่ได้ ย่อมคงเป็นอดีตอยู่ แต่ไม่ สามารถเป็นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ได้ ความโหดเหี้ยมเข้าวันนั้นเป็นส่วนที่น่า อึดอัดกระอักกระอ่วนที่สุด เพราะมิใช่ แต่เรื่องของความละเอียด สำนึกผิด หรือ เสียใจ แต่ความโหดเหี้ยมปานนั้นทำร้าย ความเชื่อ ความมั่นใจ และศรัทธาที่มีใน ความเป็นไทยของคนจำนวนมากลงไป แล้วยังอาจทำลายความเชื่อมั่นที่เราอาจมี ต่อมนุษย์อีกด้วย เพราะเราอาจคิดไม่ถึง ว่าจะพบเห็นมนุษย์ด้วยกันลงมือได้เช่น นั้น

การปะทะกันของ

ความทรงจำต่างชนิด:

กรณีอนุสาวรีย์วีรชน

เดือนตุลา

ตั้งได้กล่าวแต่ต้นแล้วว่า แม้ ๖ ตุลาคม ๑๙ จะเป็นอดีตอหังการเหลือหรือ อดีตที่ทั้งอยากจะจำและอยากจะลืม^{๓๓} แต่มิได้หมายความว่าไม่มีการพูดถึง เอ่ย ถึง ระบุถึง ๖ ตุลาคม ๑๙ ตรงกันข้าม ภาวะที่ลืมไม่ลงทำให้มีการเอ่ยถึงอยู่เป็น ประจำ ทว่าเอ่ยอย่างผ่าน ๆ เลียง ๆ หรือ เอ่ยถึงอย่างไม่อยากเอ่ยถึง ยกเว้นสิ่ง- พิมพ์นักศึกษาเท่านั้นที่เฝ้าเดือนผู้คน ทุก ๆ เดือนตุลาคมว่า มีอยู่สองตุลาคม ที่ควรจดจำ ๖ ตุลาคม ๑๙ ก็เหมือนประ- วัติศาสตร์บาดแผลในอีกหลายแห่งที่พบ ทางออกในรูปของวรรณกรรมและศิลปะ สะดวกกว่างานประวัติศาสตร์หรืองาน เขียนเชิงซังจริงจังทางสังคมศาสตร์ ความ ทรงจำต่อประวัติศาสตร์บาดแผลมีวิธี การแสดงออกและต่อสู้กันในเวทีและรูปแบบที่เราคาดไม่ถึงอีกมาก ในที่นี้ขอ ยกตัวอย่างเพียงสองกรณี คือ ชื่อเรียก เหตุการณ์เหล่านั้น และอนุสาวรีย์วีรชน เดือนตุลา

การลุกฮือของประชาชนทั้ง ๓ ครั้ง ล้วนแล้วแต่มีชื่อเรียก ๑๔ ตุลาคม ๑๖ ได้ รับการขนานนามว่า “วันมหาวิปโยค” ตั้ง- แต่เย็นวันที่ ๑๕ เมื่อเหตุการณ์สงบลง และกลายเป็นชื่อติดปากผู้คนจำนวนไม่ น้อยในเวลาต่อมา แต่อันที่จริงชื่อดัง กล่าวถูกทำลายพร้อมเหตุผลชัดเจนโดย นักศึกษาบางกลุ่มว่า ทำไมจึงควรเรียกว่า “วันมหาปีติ” มากกว่า^{๓๔} ชื่อที่ตรงข้าม กันบ่งบอกจุดยืนทางการเมือง ทักษะ มุมมอง และการตีความประวัติศาสตร์ที่ ต่างกัน ผลสุดท้ายชื่อที่มีผู้จดจำเรียก ขานมากที่สุดคือ “เหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖” ซึ่งหลีกเลี่ยงการให้คุณค่าความ หมายทางใดทางหนึ่งออกไปหมด

การมองข้ามอดีต

โดยอำนาจศต

ของสังคมและชาติ

มาเป็นเหตุผล

ยังเป็นสิ่งสะท้อนว่า

วัฒนธรรมไทย

มักง่ายกับชีวิตของปัจเจกชน

เอาชาติและอนาคต

มาลดทอน

หรือลบคุณค่าของชีวิต

ให้หมดความสำคัญไป

การมาดกรรมโหดเมื่อ ๖ ตุลา ๑๙ ถูกทางการเรียกว่าเป็นการจลาจล การก่อความไม่สงบ ในเวลาเดียวกัน พคท. และกลุ่มฝ่ายซ้าย เรียกว่า การปราบปรามประชาชน รวมทั้งใช้คำที่นักศึกษาและนิตยสารต่าง ๆ เรียกด้วย ได้แก่ การสังหารโหด สังหารหมู่ กรณีนองเลือด เป็นต้น แต่ลงท้ายภายหลังชื่อทั้งหลายต่างมีความหมายชัดเจนเกินไป ผู้คนไม่น้อยก็กลับมาใช้คำที่หลีกเลี่ยงการเลือกข้างชัดเจน ได้แก่ “กรณี ๖ ตุลา ๑๙”

เราอาจคิดว่า ชื่อเรียกอย่างกลาง ๆ อาศัยปฏิทินมาแทนชื่อไม่มีความหมายอะไร แต่แท้ที่จริงแล้ว เพราะชื่อเป็นปริมณฑลที่ความหมายขัดแย้ง ทัศนะประวัติศาสตร์หรือหลักถือเลื้อยทั้งหลายต่อสู้กันอยู่อย่างไม่ลงตัว เอาชนะกันไม่สำเร็จ จึงต้องยกเว้นการปักใจไปทางใดทางหนึ่งไว้ก่อน สิ่งชื่อปฏิทินซึ่งดูไร้ความหมายเหล่านั้นซ่อนไว้ข้างหลัง คือภาวะน้ำท่วมปากทางการเมือง การให้ความหมายอดีตของทั้งฝ่ายกระทำและถูกกระทำ ทั้งความหมายที่เกิดขึ้นเมื่อ ๒๐ ปีก่อน และที่ผันแปรมาจนถึงปัจจุบัน ความทรงจำและประวัติศาสตร์นานาชนิดส่งเสียงปะทะกันจนฟังไม่ได้ศัพท์ ชื่อปฏิทินจึงอำพรางการปะทะกันเหล่านั้น ในขณะที่เดียวกับที่เป็นผลสะท้อนของการปะทะกัน ชื่อปฏิทินยังบรรจุความทุกข์ระทมและปริศนาไว้ครบถ้วน จึงไม่สามารถมีชื่อเป็นแบบอื่นได้ นอกจากภายใต้วันที่เดือนปีไม่เข้าใครออกใคร ทว่าความจริงก็คือมีเพียงวันที่เดือนปีไม่กี่ครั้งเท่านั้น ที่กลายเป็น “ชื่อ” อันมีความหมายมากกว่าบอกเวลา วันที่เดือนปีอื่น ๆ ไม่กลายเป็นชื่อแต่อย่างใด ข้อดังกล่าวจึงเหมาะสมที่จะบรรจุความคลุมเครือทั้งหมดไว้ให้พอรู้ว่าสำคัญ แต่ไม่ชัดเจนว่าสำคัญอย่างไร ให้ผู้คนรู้จัก แต่ไม่มีหน้าตาชัดเจนว่ารู้จักอะไรทำไม เป็นชื่อที่ไม่ชวนให้จดจำเป็นประวัติศาสตร์ แต่กลับชัดเจน

เจนว่าเป็นหลักหมายสำคัญของอดีต เป็นชื่อจารึกความทรงจำที่สามารถจะถูกกลบ ลืมเลือนความหมายได้

การต่อสู้ที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมระหว่างความอิทธิพลอิทธิพลทางประวัติศาสตร์นานาชนิด คือ กรณีอนุสาวรีย์วีรชนเดือนตุลาซึ่งคาราคาซังมา ๒๒ ปี โดยอ้างปัญหาเทคนิคต่าง ๆ นานา^{๓๔} คงจำกันได้ว่า หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ วีรชน ๑๔ ตุลาเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย รัฐบาลจึงเห็นด้วยที่จะมีการสร้างอนุสาวรีย์วีรชน ๑๔ ตุลา ณ บริเวณตึก “ก.ต.ป.” ที่สี่แยกคอกวัว ซึ่ง พ.อ. ณรงค์ กิตติขจร ใช้เป็นที่ทำงานระหว่างเรื่องอำนาจ จึงถูกประชาชนลุกฮือเผาจนราบต่อมาในเดือนตุลาคม ๒๕๑๘ สมเด็จพระสังฆราชและนายกรัฐมนตรีในเวลานั้น ร่วมทำพิธีวางศิลาฤกษ์ แล้วก่อแท่นคอนกรีตไว้ ณ บริเวณใจกลางของพื้นที่นั้น

จนแล้วจนรอดก็สร้างอนุสาวรีย์วีรชนไม่ได้ เพราะพื้นที่ดังกล่าวเป็นของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และยังมีได้เจรจากดกลางกันให้เรียบร้อย หลัง ๖ ตุลา ๑๙ โครงการสร้างอนุสาวรีย์วีรชน จึงยุติสิ้นเชิงพร้อมเงินที่ศูนย์กลางนิสิตฯ เตรียมไว้ก่อสร้างก็ถูกรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร ยึดเข้าเป็นของรัฐอย่างตื้อ ๆ ในปี ๒๕๒๐ ในขณะที่ปีเดียวกันนั้นเอง รัฐบาลเร่งสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่หน้าอาคารรัฐสภาใหม่ ในฐานะผู้ให้กำเนิดประชาธิปไตยไทย ด้วยการพระราชทานรัฐธรรมนูญเมื่อปี ๒๔๗๕^{๓๕}

สิบกว่าปีภายหลัง ๖ ตุลา ๑๙ คงมีแต่นักศึกษาจัดงานรำลึกเหตุการณ์เดือนตุลาเป็นประจำทุกปี และทำพิธีรำลึก ณ บริเวณที่จะจัดสร้างอนุสาวรีย์วีรชนทุกปี รวมถึงทำรูปปั้นขึ้นวางบนแท่นคอนกรีตศิลาฤกษ์ซึ่งยังปรากฏมาจนทุกวันนี้ ใน

ระหว่างนั้นสำนักงานทรัพย์สินฯ มีโครงการจะพัฒนาที่ดินตรงนั้นเพื่อหาทำไร แต่โครงการดังกล่าวล้มเลิกไป กล่าวกันว่า สำนักงานทรัพย์สินฯ เองก็ไม่กล้าเสี่ยงกับผลที่อาจเกิดตามมาหากสร้างอาคารพาณิชย์ขึ้นมาและยกเลิกอนุสาวรีย์วีรชนไปโดยปริยาย กระนั้นก็ตามพื้นที่ดังกล่าวปล่อยให้มิใช่ผู้เช่า ๑-๒ ทอดจนถึงมือสมาคมผู้ค้าสลากกินแบ่งรัฐบาล ซึ่งใช้เป็นศูนย์จำหน่ายลอตเตอรี่ ในทางการเมือง นี่เป็นการคบหน้าวีรชน ๑๔ ตุลาอย่างจ้ง ในเมื่ออาคารสำนักงานสลากกินแบ่งฯ เป็นแห่งหนึ่งที่ถูกเผาในเหตุการณ์คราวนั้น ในฐานะที่มอมเมาให้ประชาชนจมอยู่กับการพนัน

แต่สงครามหรือซัดเซอเรื่องอนุสาวรีย์ยังไม่จบลงแค่นี้ ผู้ค้าลอตเตอรี่ตั้งเต็นท์เรียงรายรอบพื้นที่ดังกล่าวตลอดเกือบ ๒๐ ปีที่ผ่านมา แต่ไม่มีสิ่งปลูกสร้างที่มั่นคงแข็งแรงไปกว่านั้น ทั้งยังเปิดพื้นที่ตรงกลางทั้งหมดรวมทั้งแท่นศิลาฤกษ์อนุสาวรีย์วีรชนไว้โดยไม่มีสิ่งใดปิดกั้น และไม่ใช้ประโยชน์อะไรมากไปกว่าเป็นที่จอดรถ กระนั้นก็ตีแท่นศิลาฤกษ์อนุสาวรีย์กลับเป็นที่ที่ผู้ซื้อผู้ขายลอตเตอรี่มาบูชาขอโชคกลางอยู่เป็นประจำโดยไม่ใยดีว่าวีรชน ๑๔ ตุลาคิดอย่างไร จึงเผาอาคารสำนักงานสลากกินแบ่งฯ ในครั้งนั้น อย่างไรก็ตาม ทุก ๆ ปีในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ผู้ค้าลอตเตอรี่จะหยุดทำการค้าครึ่งวัน เพื่อเปิดพื้นที่ดังกล่าวให้จัดงานรำลึกเดือนตุลา โดยพวกเขายินยอมอยู่รอบ ๆ

อนุสาวรีย์วีรชนเดือนตุลาได้รับความสนใจুবวามเป็นครั้งคราว เช่นในกรณี พล.ต. จำลองถูกหาว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับ ๖ ตุลา หลังจากนั้นรัฐบาลชาติชายยินยอมคืนเงินของศูนย์กลางนิสิตฯ ให้คณะกรรมการจัดสร้างอนุสาวรีย์ ทั้งยินดีสนับสนุนด้วยการจะสมทบทุนให้อีก หลังเหตุการณ์เดือนพฤษภา ๓๕ อนุ-

สาวรีย์วีรชนเดือนตุลาได้รับความสนใจขึ้นอีกครั้ง คราวนี้ขยายเป็นอนุสาวรีย์ให้แก่วีรชนประชาธิปไตยทั้งหมด คือรวมคราวพฤษภา ๓๕ ด้วย รัฐบาลชวน หลีกภัย สนับสนุนโครงการดังกล่าวด้วย แต่จนแล้วจนรอดที่ดินผืนดังกล่าวก็ยังคงติด “ปัญหาเทคนิค” ข้อเดิม คือสัญญาเช่าที่ทำกับผู้คัดลอกเตอร์ไปแล้ว กลายเป็นว่าปัญหาเทคนิคข้อนี้ใหญ่โตขนาดหลายรัฐบาลตลอด ๒๐ ปีที่ผ่านมาไม่สามารถทำอะไรได้

ในเหตุการณ์พฤษภา ๓๕ อาคารกรมประชาสัมพันธ์ถูกเผาอีกหลัง เพราะเป็นตัวการปล่อยข่าวให้ร้ายประชาชน จึงมีโครงการให้ย้ายมาสร้างอนุสาวรีย์ในที่ใหม่ดังกล่าว ตลอดเวลาสี่ปีเสียงคัดค้านจากผู้ซึ่งเห็นว่าผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์เหล่านั้นเป็นผู้ก่อการจลาจล ก่อความไม่สงบ ไม่มีอะไรน่ายกย่อง แต่ความคิดเรื่องอนุสาวรีย์วีรชนในที่แห่งใหม่ยังดำเนินต่อไปเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่ดินในพื้นที่เดิม แต่แล้วโครงการปรับปรุงการจราจรในบริเวณดังกล่าวต้องใช้ที่ดินตรงนั้นจำนวนพอสมควร เพื่อสร้างถนนแยกจากสะพานพระปิ่นเกล้า โครงการอนุสาวรีย์วีรชนจึงชะงักไปอีกครั้ง

อนุสาวรีย์วีรชนจึงอยู่ในภาวะคาราคาซัง สะท้อนความอหังการเหลือของประวัติศาสตร์และความทรงจำอย่างชัดเจน จะสร้างอนุสาวรีย์ให้เสร็จก็ทำไม่ได้ จะยุติโครงการเลิกสร้างไปเลยก็ทำไม่ได้ สงครามหรือการชักเย่อทางประวัติศาสตร์ดำเนินต่อไปทุกวัน ณ บริเวณที่จะก่อสร้างอนุสาวรีย์ตรงสี่แยกคอกวัวและเชิงสะพานพระปิ่นเกล้า

ส่งท้ายเรื่องที่ยังจบไม่ลง

การฆาตกรรมหมู่เมื่อ ๖ ตุลา ๑๙ เป็นอดีตที่ยังวนเวียนหลอกหลอนสังคมไทยปัจจุบันอยู่ คงมีคำถามว่า ทำไมมันจมอยู่ในอดีต ทำไมไม่ฝังอดีตไปเสียเพื่อ

เดินต่อไปข้างหน้า สังคมไทยพอใจจะทำเช่นนั้นอยู่เรื่อย สิ่งที่ถูกกลบฝังไปด้วยจันตคต่าลงทุกวันหรือตายไปแล้วก็เป็นได้ คือ ความกล้าหาญทางจริยธรรมและบรรทัดฐานทางศีลธรรมของสังคมเราพอใจจะมองข้ามความอัปยศในอดีตด้วยการอ้างอนาคต หาได้คิดไม่ว่าอนาคตจะน่ากลัวเพียงไร หากเราไม่สามารถชำระสะสางให้ได้ว่าจะใครควรทำ อะไรไม่ควรทำ รัฐมีสิทธิ์หรือไม่ที่จะสังหารประชาชนของตนที่คิดแตกต่างจากรัฐ

การมองข้ามอดีตโดยอ้างอนาคตของสังคมและชาติมาเป็นเหตุผล ยังเป็นสิ่งสะท้อนว่าวัฒนธรรมไทยมักง่ายกับชีวิตของปัจเจกชน เอาชาติและอนาคตมาลดทอนหรือลบคุณค่าของชีวิตให้หมดความสำคัญไป กลายเป็นชาติที่โหดร้ายไม่สนใจชีวิต ทั้ง ๆ ที่ชาติต่างหากเป็นเพียงชุมชนจินตนาการ ในขณะที่ชีวิตมีหน้ามีตาชื่อเสียงเรียงนาม มีครอบครัวญาติมิตรที่ได้รับผลกระทบจากการดับสูญของชีวิตเหล่านั้นตลอดมา

ชาติที่ดีต้องเอาใจใส่ชีวิต มิใช่คร่ำชีวิตสังเวชชาติ หรือลืมชีวิตเพื่ออนาคตของชาติ แต่การต่อสู้กันของความทรงจำและประวัติศาสตร์นานาชนิดคงจะไม่จบลงง่าย ๆ ภาวนาน้ำท่วมปากก็คงดำรงอยู่ต่อไปอีกนาน ความอหังการเหลือของหลายๆ คนต่าง ๆ ฝ่าย ก็คงไม่ยุติลงง่าย ๆ จนกว่าจะสามารถพูดคุยกับเรื่องอดีตที่เจ็บปวดได้อย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา เพื่อให้การเยียวยาสมานแผลในจิตใจเกิดขึ้นได้จริง

ความรู้ประวัติศาสตร์ คือ เรื่องราวอดีตที่สามารถถ่ายทอดเป็นถ้อยคำได้ และโดยมาก ก็ต่อเมื่อผ่านวันความสับสนของอดีตสงบลงจนเรามองเห็นว่าอดีตเป็นอย่างไร อดีตที่เป็นปีศาจหลอนปัจจุบันอย่าง ๖ ตุลา จึงยากที่จะถ่ายทอดออกมาเป็นถ้อยคำ การสร้างอนุสาวรีย์จึงเป็นเรื่องลำบาก หากสามารถ

สร้างได้จริงจะรำลึกอะไร ? จะรวมเอาผู้เสียชีวิตเมื่อ ๖ ตุลาด้วยไหม ? จะนับพวกเขาเป็นวีรชนด้วยไหม ? ทั้ง ๆ ที่ขบวนการศึกษาขณะนั้นโน้มเอียงไปนิยมสังคมนิยม จะยอมรับได้ไหม ? หรือจะปิดบังกลบเกลื่อนความจริงข้อนี้ไว้ก่อนเพื่อให้เป็นวีรชนประชาธิปไตย เข้ากันได้กับวีรชน ๑๔ ตุลา ๑๖ และวีรชนพฤษภา ๓๕ ? หรือจะบอกปิด ๖ ตุลาออกไปก่อน ? ทำเช่นนั้นได้หรือ ? ทำไมเราจะยกย่องชีวิตที่อุทิศเพื่ออุดมคติอันยิ่งใหญ่ ไม่ว่าจะเห็นด้วยกับอุดมคตินั้นหรือไม่ก็ตาม ไม่ได้หรือ ? หรือสังคมเรายอมรับเฉพาะอุดมคติที่รับใช้รัฐ ไม่ทำทนายรัฐ และที่ยินดีเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปภายในระบบเท่านั้น ?

หรือว่าประวัติศาสตร์บาดแผลไม่มีทางได้รับการบันทึก ไม่มีทางกลายเป็นความทรงจำของสังคม เพราะจะเป็นหนามยอกอกของชีวประวัติแห่งชาติไทย หรือว่าประวัติศาสตร์บาดแผลในสังคมไทยมีสิทธิ์เป็นแค่เรื่องส่วนตัวของปัจเจกชนบางคนบางรุ่น เพราะอนาคตของชาติสำคัญกว่าชีวิตของปัจเจกชนที่มีเลือดเนื้อหน้าตา

คงเห็นแล้วว่าการรำลึกอดีตอย่าง ๖ ตุลา ๑๙ ไม่ใช่การจมปลักอยู่กับอดีต ปัญหาขบคิดแต่ละข้อเป็นเรื่องใหญ่ของสังคมวัฒนธรรมไทยในปัจจุบันและอนาคตเสียยิ่งกว่าปัญหาว่าใครจะเป็นรัฐบาลชุดต่อไป หรือใครจะชนะเลือกตั้งมากมายนัก

เพราะปัญหาเหล่านี้คือจุดเริ่มต้นการชำระสะสาง ยกระดับจริยธรรมและศีลธรรมทางการเมืองของไทย เราหลบเลี่ยงปัญหาทำนองนี้กันมานาน โทกกลบเกลื่อนกันมาตลอด

บทความนี้ไม่มีบทสรุป เหมือนประวัติศาสตร์บาดแผลที่คาราคาซังจบไม่ลง น่าจะได้เวลาฟื้นฟูหาคะเจ็บเสียที่มากวนน้ำให้ขุ่นกันเถละ

เชิงอรุณ

๑ ระหว่างปี ๒๕๓๘-๒๕๓๙ ผู้เขียนทดลองเสนอความเห็นในส่วนต่าง ๆ ของบทความนั้นที่หลายแห่ง ได้รับคำวิจารณ์และข้อเสนอมากมาย ที่ต้องขอขอบคุณเป็นพิเศษ ได้แก่ อ. ชัยวิทย์ เกษศิริ อ. ไชยันต์ รัชชกุล อ. จามรี พิทักษ์วงศ์ Prof. Mary Steedley และ Prof. Hue Tam Ho Tai จาก Harvard University และโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษามหาวิทยาลัยในวิชาสัมมนาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลา ทศวรรษ ๑๙๗๐ ในไทย ระหว่าง ม.ค.-พ.ค. ๒๕๓๙ อย่างไรก็ตาม ความเห็นในบทความนี้มีผู้กล่าวถึงเป็นระยะ ๆ เช่น ชัยวัฒน์ สดาอานันท์ "รอยต่างกับความเจ็บ : ข้อสังเกต ว่าด้วยเหตุการณ์ ๖ ตุลา ๒๕๑๙" ใน สังขะ ทรูยุก โดย สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ๒๕๒๙, น. ๑๕๑-๑๕๕ และในบทนำของ สมุฏฐานเดือนตุลา ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๕, ๒๕๓๕.

๒ ป้าย อังการณ "ความรุนแรงกับการรัฐประหาร ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙" ตีพิมพ์ในที่ต่าง ๆ มากมายเช่น สมุฏฐานเดือนตุลา (สำนักพิมพ์ทางไท) และคำให้การของ ดร. ป้าย อังการณ กรณีเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม (พิมพ์ครั้งที่ ๓) โดยมูลนิธิโกมลสีมทอง, ๒๕๑๗ เข้าใจว่าบทความภาษาไทยแปลมาจากต้นฉบับภาษาอังกฤษซึ่งท่านเขียนขึ้นระหว่างลี้ภัยในต่างประเทศ ฉบับภาษาอังกฤษโปรดดูใน Puy Ungpakorn: A Siamese For All Seasons, pp. 70-93.

๓ ความคิดเรื่องปริณิชนของความทรงจำและความหลงลืม กับความรู้ประวัติศาสตร์ มาจาก Michel-Rolph Trouillot. Silencing the Past, Boston: Beacon Press, 1995.

๔ ความหมายของ Traumatic Past ในที่นี้ขยายความและดัดแปลงมาจากประวัติศาสตร์การล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว โดยเฉพาะอย่างยิ่งจาก James Young, Texture of Memory, 1992.

๕ ดูเปรียบเทียบวิธีที่สังคมเยอรมันกับญี่ปุ่นจัดการกับอดีตที่เป็นบาดแผลโดย Ian Buruma. The Wage of Guilt, Penguin, 1994.

๖ Nachman Ben-Yehuda, The Masada Myth: Collective Memory and Myth Making, University of Wisconsin Press, 1995.

๗ Arif Dirlik, 'Past Experience, If Not Forgotten, Is a Guide to the Future; or What is in a Text? The Politics of History in Chinese-Japanese Relations' in H.D. Harootunian (ed.) Japan in the World, 1993, pp. 44-78.

๘ Tony Judt, 'The Past is Another Country: Myth and Memory in Postwar Europe' Daedalus 121 : 4 (1992), pp. 83-118.

๙ Thongchai Winichakul, Siam Mapped, University of Hawaii Press, 1994, pp. 141-149.

๑๐ ดูตัวอย่างจากกรณีอาร์เจนตินา รัฐบาลทหารสังหารและทำให้ผู้คนสาบสูญไปไม่ทราบจำนวน แต่ประมาณว่าเกินกว่า ๑๐,๐๐๐ คน ระหว่างปี ๑๙๗๖-๑๙๘๓ อาชญากรรมนี้เพิ่งได้รับการเปิดเผยและยืนยันต่อเมื่อระบอบทหารค่อย ๆ ถูกล้มล้างภายหลังแพ้สงครามหมู่เกาะฟอล์กแลนด์ในปี ๑๙๘๓ รัฐบาลพลเรือนเองกลับอึดอัดและเรียกร้องแต่ความสามัคคีในระยะแรก จนในที่สุดจึงมีการชำระสะสางอย่างเปิดเผย โดยกองทัพเองออกมายอมรับและให้ความร่วมมือเมื่อปี ๑๙๙๕ เป็นต้นมา หรือในกรณีเกาหลีใต้ซึ่งสามารถชำระคดีสังหารหมู่ที่เมืองกวางจูปี ๑๙๘๓ ต่อเมื่อรัฐบาลพลเรือนเริ่มมีความมั่นคงขึ้น ตัวอย่างมีอีกมากในทุกประเทศในยุโรปตะวันออก

๑๑ นับจากวันที่จอมพล ถนอม กิตติขจร กลับเข้ามาจนถึงระยะที่ตั้งรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร สำเร็จ

๑๒ ดูใน คดีประวัติศาสตร์: คดี ๖ ตุลา, เล่ม ๒, ๒๕๒๒, น. ๔๒๘-๔๒๙.

๑๓ คำให้การของ ส.ต.อ. อากาศ ชมภูจักร ดูใน คดีประวัติศาสตร์: คดี ๖ ตุลา, เล่ม ๒ น. ๓๔๕-๓๔๖.

๑๔ ดู "จดหมายของพระสุรินทร" ใน คดีประวัติศาสตร์: คดี ๖ ตุลา, เล่ม ๒ น. ๔๕๕-๔๖๐.

๑๕ ผู้เขียนเองตกเป็นเป้าข้อสงสัยเช่นกัน ดู สู่อนาคน ก.ก. ๒๕๓๑, น. ๑-๓.

๑๖ รายการสัมภาษณ์มีความสำคัญมาก ดำรงแทบทุกนายที่ออกอากาศต่อมาเป็นพยานโจทก์ในคดี ๖ ตุลา แสดงว่าข้อมูลและพยานสำคัญของคดีมาจากยานเกราะวันนั้นเท่านั้นเอง

๑๗ คดีประวัติศาสตร์: คดี ๖ ตุลา เล่ม ๑, ๒๕๒๑, น.๘๒-๘๓.

๑๘ คำฟ้องฉบับสมบูรณ์ใน คดีประวัติศาสตร์: คดี ๖ ตุลา, เล่ม ๑, น. ๖๗-๗๕.

๑๙ คดีประวัติศาสตร์: คดี ๖ ตุลา, เล่ม ๑, น. ๔๑๕-๔๑๗.

๒๐ มติชน ๒๒ ก.ย. ๒๕๓๑.

๒๑ ดูหนังสือพิมพ์รายวันระหว่าง ๒๒-๒๗ ก.ย. ๒๕๒๑ พ.ล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมนันท์ นั้นเรื่องนี้มาก ทั้งก่อนและหลังนิรโทษกรรม และสื่อมวลชนขนานรับพอสมควร

๒๒ คำสัมภาษณ์ของนางจงกล ศรีกาญจนา ตีพิมพ์สมบูรณ์ใน หลักไท ๓๐ มิ.ย. ๒๕๓๑ น. ๒๖-๒๘.

๒๓ ดูหนังสือพิมพ์รายวันระหว่าง ๑๒-๒๒ ก.ค. ๒๕๓๑.

๒๔ คำปราศรัยของ พ.ล.ต. จำลอง ศรีเมือง ณ ห้องสนามหลวง เมื่อ ๑๘ ก.ค. ๒๕๓๑ ตีพิมพ์สมบูรณ์ใน มติชน ๑๙ ก.ค. ๒๕๓๑

๒๕ ก่อนหน้ากรณี พ.ล.ต. จำลอง ศรีเมือง ถูกกล่าวหา

มีการเหยียด ๖ ตุลา ๑๙ เป็นครั้งแรก ที่ชี้ให้เห็นการเปลี่ยนทัศนคติเรื่องมา เช่นในปี ๒๕๒๕ พ.ล.ต. สุดสาย หัสดีน เหยียดบุญคุณที่คนปกป้องมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อ ๖ ตุลา คนในคณะรัฐมนตรีขณะนั้นทบทไม่ได้ และนักศึกษากลับมาประท้วงสุดสาย (มติชน ๒๒-๒๗ มิ.ค. ๒๕๒๕) ในงานรำลึก ๖ ตุลา เมื่อปี ๒๕๒๖ ศ. นงเยาว์ ชัยเสรี อธิการบดีธรรมศาสตร์ในขณะนั้น ชี้ให้เห็นว่า ผู้คนเปลี่ยนความคิดไปมาก ผู้เสียชีวิตเมื่อ ๖ ตุลา เป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์ (มติชน ๗ ต.ค. ๒๕๒๖) ในทางตรงข้าม ครั้งใด มีการเล่าถึง ๖ ตุลา ก็จะมีผู้ออกมาโจมตีว่า จมปลักอยู่กับอดีตอย่างไรประโยชน์ แทนที่จะลืมแล้วมองไปข้างหน้า เช่น คำวิจารณ์อย่างแรงโดย พ.ล.อ. สิทธิ จิรโรจน์ (สยามโพสต์ ๑๖ ต.ค. ๒๕๒๕) ระหว่างเป็น ร.ม.ท. มหาคดีไทย

๒๖ มนัส สัตยารักษ์ "รำลึก ๖ ตุลา : วันวิงเวท" มติชน สุดสัปดาห์, ๗-๑๓ ต.ค. ๒๕๓๗, น. ๗๙-๘๐.

๒๗ กรณีเผาบ้านนาทรายและกรณี "ถีบลงเขา เผลอถ่วงแดง" ในปี ๒๕๑๗-๒๕๑๘ ค.ค. ๒๕๓๗, น. ๗๙-๘๐.

๒๘ ดูบทความของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ให้ความเห็นเรื่องนี้อย่างชัดเจน ใน มติชน ๑๘ ก.ค. ๒๕๓๑.

๒๙ Thongchai, Siam Mapped, chap. 8.

๓๐ ความต่างระหว่าง ๖ ตุลา กับ ๑๔ ตุลา ในแง่นี้ ที่ให้บางคนตระหนักดีว่า เมื่อเหยียดการพัฒนาครั้งสำคัญของประเทศโดยไทย จะรวม ๒๕๑๕, ๑๔ ตุลา ๑๖ และพฤษภา ๓๕ แด่อาจไม่รวม ๖ ตุลา ๑๙ เช่นบทความของธีรยุทธ บุญมี ในโอกาสครบรอบ ๒๐ ปี ๑๔ ตุลา ใน มติชน สุดสัปดาห์ ๒๕๓๖, กลุ่มนักศึกษาที่ต่อต้านสังคมนิยมมาแต่ไหนแต่ไรก็จะไม่ปฏิเสธคุณูปการของ ๑๔ ตุลา แต่แน่นอน ๖ ตุลาออกไปต่างหาก ความขัดแย้งเกี่ยวกับงานรำลึกเดือนตุลาในรามคำแหงในปี ๒๕๒๕ หรือสามารถพบแนวคิดนี้ได้ใน ปฏิญญาเสมอ ๑

๓๑ เกี่ยวกับ ๖ ตุลา กับขีดจำกัดทางวิชาการ ดู ชัยวัฒน์ สดาอานันท์ "รอยต่างกับความเจ็บ" ใน สังขะ ทรูยุก ๒๕๒๙.

๓๒ วาณิช จรุงกิจอนันต์ โดยแสดงความรู้สึกนี้ไว้ชัดเจนตรงไปตรงมา ดู มติชน ๑๘ ก.ค. ๒๕๓๑

๓๓ ชื่อหนังสือจัดพิมพ์โดยองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไม่นานนักหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ๑๖ คำบุญ สิทธิสมาน เป็นบรรณาธิการ

๓๔ ลำดับเรื่องราวเกี่ยวกับอนุสาวรีย์วีรชนนี้มาจาก สายธารเดือนตุลา เอกสารของคณะกรรมการเพื่อการจัดสร้างอนุสรณ์สถานวีรชนเดือนตุลา, ๒๕๓๓, น. ๑๕-๑๗.

๓๕ สยามรัฐ ๒๖ มิ.ค., ๒๑ พ.ค. และ ๒๓ ก.ค. ๒๕๒๐.